

HOLMES: WERKELIJKE FICTIE?

*Een onderzoek naar de rol van forensische technieken in drie Sherlock
Holmesverhalen*

Student: Rob van Oijen

Begeleider: Dr. W.G. Ruberg

Master Cultuurgeschiedenis Universiteit Utrecht

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Detectives en forensische geneeskunde	5
Onderzoek naar detectives	7
Boundary-work	9
Hoofdstukindeling	10
DEEL 1: HISTORISCH EN THEORETISCH KADER	12
Hoofdstuk I: Scotland Yard en de forensische geneeskunde	13
Deskundigheid en boundary objects	14
Oprichting detectiveafdeling	16
Forensische geneeskunde	18
Fotografie	19
Antropometrie	20
Vingerafdrukken	22
Conclusie	24
Hoofdstuk II: Sherlock Holmes en de aandacht voor details	26
Arthur Conan Doyle	27
Sherlock Holmes	28
Wetenschap en Bell	29
Geen deductie, maar abductie	33
Aandacht voor details	34
Hermeneutiek of positivisme	36
Conclusie	37
Hoofdstuk III: Fictie en werkelijkheid	39
<i>A study in scarlet</i> en <i>The sign of four</i>	39
Foucaultiaanse visie	42
Holmes werkt geruststellend	43

Conclusie	44
DEEL 2: ANALYSE VAN DRIE HOLMESVERHALEN	46
Fotografie in Sherlock Holmes	47
Hoofdstuk IV: ‘The Boscombe Valley mystery’	49
<i>a. Het verhaal</i>	50
<i>b. De onderzoeksmethoden van Holmes</i>	51
<i>c. De vergelijking met de werkelijkheid</i>	51
<i>d. Abductie</i>	52
Conclusie	56
Hoofdstuk V: ‘The adventure of the Norwood builder’	57
<i>a. Het verhaal</i>	57
<i>b. De onderzoeksmethoden van Holmes</i>	58
<i>c. De vergelijking met de werkelijkheid</i>	58
<i>d. Abductie</i>	59
Conclusie	61
Hoofdstuk VI: ‘The adventure of the Bruce-Partington plans’	62
<i>a. Het verhaal</i>	62
<i>b. Abductie</i>	63
Conclusie	65
Conclusie	67
Bibliografie	71

Inleiding

“I’ve found it! I’ve found it!”, roept Holmes.¹ Nog voordat het fictieve detectiveduo Dr. John Watson en Sherlock Holmes elkaar ter kennismaking de hand heeft geschud, wordt Watson al geconfronteerd met de forensische onderzoeksmethoden van Holmes. De fictieve detective demonstreert zijn aankomende collega hoe hij met een eenvoudige scheikundige handeling de aanwezigheid van bloed kan aantonen. Eerst lost Holmes een druppel bloed op in een liter water. Vervolgens laat hij een paar kristallen in het water zakken en voegt hij er een doorzichtige vloeistof aan toe. Een bruinrood laagje slaat op de bodem neer en het water krijgt een lichtbruine kleur. Geestdriftig legt Holmes het belang van zijn bevinding uit.²

Beautiful! Beautiful! The old Guaiacum test was very clumsy and uncertain. So is the microscopic examination for blood corpuscles. The latter is valueless if the stains are a few hours old. Now, this appears to act as well whether the blood is old or new. Had this test been invented, there are hundreds of men now walking the earth who would long ago have paid the penalty of their crimes.³

Sherlock Holmes wordt gezien als de meest bekende fictieve detective aller tijden. Daarmee is de creatie van de Schotse arts en schrijver Arthur Conan Doyle een belangrijk personage in de geschiedenis van het detectivegenre. Een genre dat, volgens de taalkundige Martin Priestman, zijn oorsprong vindt in 1841.⁴ Het tijdschrift *Graham’s Magazine* publiceerde in dat jaar het verhaal ‘The murders in the Rue Morgue’ van Edgar Allan Poe. Daarvoor gebruikte de Amerikaanse schrijver de structuur van de roman *Caleb Williams* van de Engelse journalist en schrijver William Godwin. In 1868 schreef de Britse schrijver Wilkie Collins de roman *The moonstone*. Een werk dat algemeen

¹ Arthur Conan Doyle, ‘A study in scarlet’, in: idem, *The Penguin complete Sherlock Holmes* (Londen 2009) 72.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Martin Priestman, ‘Introduction: crime fiction and detective fiction’, in: Warren Chernaik, Martin Swales & Robert Vilain (red.), *Cambridge companion to crime fiction* (2003) 2.

beschouwd wordt als de eerste belangrijke detectiveroman. Met de creatie van Sherlock Holmes aan het einde van de negentiende eeuw, zorgde Conan Doyle voor een stijging in de populariteit van het detectivegenre.⁵

Het genre ontwikkelde zich tegelijkertijd met de opkomst van een institutioneel politieapparaat in Engeland. In 1829 werd het eerste gecentraliseerde moderne politiekorps in Engeland opgericht: de Metropolitan Police of London. Bij de oprichting van dit politiekorps lag de nadruk van het politiewerk op preventie. Rond 1840 begon de politieleiding in te zien dat de kans klein was dat een agent een misdadiger op heterdaad zou betrappen. Dertien jaar na de oprichting van het Londense politiekorps werd er een afzonderlijke detectiveafdeling opgericht. Cultuurhistoricus Haia Shpayer-Makov toont aan dat in de periode tot aan de Eerste Wereldoorlog de sociale positie van deze rechercheurs in de maatschappij een grote verandering doormaakte. Dat kwam mede door de professionalisering van Scotland Yard. Detectives gingen zich specialiseren op verschillende terreinen, zoals fraudezaken of mensenhandel. Wat begon als een “small, unskilled, and relatively marginal cluster of men”, transformeerde in een “established body whose professional reputation would transcend national boundaries”.⁶ Door hun werk via de journalistiek toegankelijker te maken voor de burger, won de rechercheafdeling aan het eind van de negentiende eeuw zijn vertrouwen.

Detectives en forensische geneeskunde

Tegelijkertijd met de organisatie van een afzonderlijke afdeling van detectives, maakte ook de forensische geneeskunde een grote ontwikkeling door in de Victoriaanse en Edwardiaanse tijd. Met de term forensische geneeskunde doel ik op het onderzoek naar technieken om criminelen te identificeren, zoals vingerafdrukken, fotografie en antropometrie. In deze scriptie onderzoek ik het verband tussen de onderzoeksmethoden van Holmes en de forensische geneeskunde. Conan Doyle schreef zijn Holmesverhalen in een tijd waarin forensische methoden langzaamaan doordrongen tot de politiekorpsen in de westerse wereld. Als arts was Conan Doyle volledig op de hoogte van de ontwikkelingen op forensisch gebied. Het is om die reden

⁵ Priestman, ‘Introduction: crime fiction’ (2003) 4.

⁶ Haia Shpayer-Makov, *The ascent of the detective. Police sleuths in Victorian and Edwardian England* (New York 2011) 6.

interessant te kijken naar of en op welke manier de wetenschappelijke kennis die Conan Doyle bezat, verwerkt is in de Holmesverhalen. In dit onderzoek wordt de representatie van onderzoeksmethoden in de verhalen over detective Holmes geanalyseerd. Mijn hoofdvraag is: **Hoe verhouden de onderzoeksmethoden van de fictieve detective Sherlock Holmes zich tot de ontwikkeling van de forensische geneeskunde in Engeland tijdens de Victoriaanse en Edwardiaanse tijd?**

Literatuurwetenschapper Ronald R. Thomas deed al eerder onderzoek naar de relatie tussen de ontwikkeling van de forensische geneeskunde in de negentiende eeuw en het nieuwe detectivegenre. In *Detective fiction and the rise of forensic science* richt Thomas zijn aandacht op de wetenschappelijke technieken (zoals vingerafdrukken en leugendetectors) die fictieve detectives in de literatuur gebruiken om daders te ontmaskeren. De verwerking van deze forensische technieken in de detectiveverhalen verschafte de fictieve rechercheur autoriteit bij de lezer. Tegelijkertijd, zegt Thomas, is deze literatuur op zichzelf van belang bij de acceptatie van forensische onderzoeksmethodes in de werkelijkheid. Zoals de detective autoriteit verwerft via zijn “devices of truth” (oftewel zijn onderzoeksmethoden), zo is het detectivegenre een “device of truth” voor de werkelijke forensisch deskundigen.⁷ Dus de fictieve detective onderschrijft het belang van forensisch onderzoek.

Thomas stelt dus dat de door Conan Doyle beschreven onderzoeksmethoden van Holmes een rechtvaardiging vormden voor de toepassing van forensische wetenschap in de werkelijkheid. In dit onderzoek wordt de conclusie van Thomas getoetst aan de hand van een comparatief bronnenonderzoek. De reden dat ik zijn conclusie ga beproeven, is dat Thomas in zijn onderzoek niet volledig is. Hij betreft in zijn analyse weinig literatuur over de werkelijke forensische onderzoeksmethoden. In ‘A scandal in Bohemia’ onderzoekt Thomas de functie van fotografie in het Holmesverhaal. Hoewel Thomas een groot symbolisch belang hecht aan de twee foto’s in het besproken verhaal, betreft hij in zijn onderzoek helaas nauwelijks de werkelijke toepassing van het foto toestel in de forensische wetenschap.⁸ Dit aspect verdient echter meer aandacht en context. Door de toepassing van forensische fotografie in het fictieve verhaal van Conan Doyle te vergelijken met dezelfde onderzoeksmethode in de werkelijkheid, is het

⁷ Ronald R. Thomas, *Detective fiction and the rise of forensic science* (Cambridge 2002) 10.

⁸ *Ibidem* 171.

mogelijk om de relatie tussen detectivefictie en de realiteit te onderzoeken. Tevens baseert Thomas zijn uitspraken op de bestudering van slechts drie verhalen van Conan Doyle. Het is interessant om te kijken of dezelfde conclusies volgen uit de analyse van drie geheel andere Holmesverhalen.

Het werk van Conan Doyle over Sherlock Holmes en John Watson bestaat uit vier romans en zesenvijftig korte verhalen. Het is onmogelijk om deze lectuur allemaal te betrekken in het onderzoek. Daarom zal ik me richten op drie korte verhalen, zoveel mogelijk verspreid over de periode 1887 tot 1927, de vier decennia waarin Conan Doyle zijn verhalen publiceerde. Thomas baseerde zijn onderzoek voornamelijk op de twee romans *A study in scarlet* en *The sign of four* en het korte verhaal 'A scandal in Bohemia'. Om te toetsen of zijn conclusies ook opgaan voor andere verhalen, heb ik gekozen voor 'The Boscombe Valley mystery' (1891), 'The adventure of the Norwood builder' (1903) en 'The adventure of the Bruce-Partington Plans' (1912). De selectie van verhalen bestrijkt een periode van twee decennia, van 1892 tot 1912.

Alvorens ik me richt op de verhalen over Sherlock Holmes, zal ik me concentreren op de onderzoeksmethoden van de werkelijke detectives en de ontwikkelingen in de forensische geneeskunde. Uit de geselecteerde literatuur van Conan Doyle worden de scènes geëxtraheerd waarin Holmes zijn werkwijze blootlegt. Bij het onderzoek let ik op de manier waarop de detective forensische onderzoeksmethoden toepast, maar ook op zijn analytische manier van onderzoeken. Door beide manieren van onderzoeken te bestuderen, hoop ik aan te tonen hoe deze twee zich tot elkaar verhouden. Leunt Holmes voornamelijk op het onderzoeken van fysiek (indirect) bewijs of hecht hij meer waarde aan beargumenteerde gevolgtrekkingen? In deel twee van dit onderzoek bekijk ik eerst per verhaal welke forensische methoden Holmes gebruikt. Deze resultaten vergelijk ik daarna met de werkelijke toepassing van forensische werkwijzen. Tenslotte bestudeer ik de rol van Holmes' manier van redeneren.

Onderzoek naar detectives

Naast Thomas hebben ook Stephen Knight en Jack van der Weide interessante theorieën opgesteld over Holmes en de detective in het algemeen. Deze bespreek ik hieronder kort.

Literatuurwetenschapper Stephen Knight bepleit dat *crime fiction* niet alleen een gedachte (idee, droom of hoop) verspreidt over het controleren van misdaad. Diverse werken uit het genre ondersteunen en verwezenlijken een complete manier om naar de wereld te kijken. Knight legt in zijn onderzoek de sociale ideologie van detectiveromans bloot. Hij toont aan dat deze ideologie wordt gecreëerd door de vorm en de inhoud van het detectiveverhaal. Concreet bedoelt Knight daarmee dat het wereldbeeld dat de detectiveroman uitdraagt, geïntegreerd is in de taal, de personages, de beweegredenen van die personages, de weergave van gebeurtenissen en de algemene structuur.⁹ Knight wijdt een van de hoofdstukken aan Sherlock Holmes. Hij komt tot de conclusie dat Holmes een heldenrol voor de burgerlijke maatschappij vervult. De detective representeert een minachting voor de elite en poseert zich als een pleitbezorger van de professionalisering.¹⁰ Knight heeft gelijk: in de verhalen uit Holmes meer dan eens zijn ongenoegen over de detectives van Scotland Yard.

De Nederlander Jack van der Weide legt in zijn onderzoek detectiveverhalen, verteltheorie en de ziektegeschiedenissen van Sigmund Freud naast elkaar. Hij verklaart dat een detective uit twee verhalen bestaat. Daarbij citeert hij de Bulgaars-Franse filosoof Tzvetan Todorov, die zegt dat het detectiveverhaal de geschiedenis van het delict en de geschiedenis van het onderzoek bevat. Het verhaal van het misdrijf is in een detective afwezig. De lezer krijgt volgens Van der Weide alleen de geschiedenis van het onderzoek voorgeschoteld. Het doel van het onderzoek is om die verborgen geschiedenis van het misdrijf bloot te leggen. De geschiedenis van het delict is de bestaansvoorwaarde voor het verhaal van het onderzoek.¹¹ Dit gaat echter niet op voor de Holmesverhalen. Holmes neemt de lezer mee in zijn gedachtegang en reconstrueert het delict tot in detail. Het publiek weet na het lezen van een Holmesverhaal exact hoe het misdrijf gepleegd is. De constatering van Van der Weide en Todorov dat de misdaad zelf in een detectiveverhaal ontbreekt, klopt dus niet.

Vanwege de narratieve structuur waarin de geschiedenis van het onderzoek afhankelijk is van de geschiedenis van het delict, beschouwt Todorov de detective als de "narrative of all narratives".¹² Van der Weide probeert daarmee te zeggen dat de opzet

⁹ Stephen Knight, *Form and ideology in crime fiction* (Londen 1980) 5.

¹⁰ Ibidem 104.

¹¹ Jack van der Weide, *Detective en anti-detective. Narratologie, psychoanalyse, postmodernisme* (Nijmegen 1996) 11.

¹² Ibidem 13.

van de detective als algemeen voorbeeld gezien kan worden voor narrativiteit (“als exemplarisch voor narrativiteit als zodanig”).¹³ Hij plaatst de methode van Holmes binnen een epistemologisch paradigma. Dat paradigma is volgens Van der Weide gebaseerd “op het interpreteren van symptomatische tekens”.¹⁴ Op basis hiervan concludeert hij dat de verhalen van Doyle te vergelijken zijn met de ziektegeschiedenissen van Sigmund Freud. Freud zocht naar symptomen die het onderbewustzijn van een patiënt konden onthullen. Op een vergelijkbare manier zocht Holmes naar het verborgen verhaal achter het misdrijf. In hoofdstuk twee bespreek ik het onderzoek van cultuurhistoricus Carlo Ginzburg die een soortgelijke theorie heeft.

Boundary-work

In deze scriptie neemt de ontwikkeling van deskundigheid een belangrijke plaats in. Een onderzoeksveld dat zich gericht op de sociale context van wetenschap en technologische ontwikkelingen, zijn de Science and Technology Studies (STS). Een belangrijk uitgangspunt in de STS is dat kennis niet zonder meer geaccepteerd wordt. Nieuwe technieken worden in de maatschappij niet altijd gezien als vooruitgang. Binnen het onderzoek van de opkomst en acceptatie van deskundigen duikt het concept *boundary-work* op. In het Nederlands kan het begrip vertaald worden als grensbepaling. Bij *boundary-work* worden karakteristieken toegeschreven aan een bepaald vakgebied om er autoriteit over te verkrijgen. Thomas Gieryn – onderzoeker binnen de STS - onderzoekt hoe wetenschappers deze grensbepaling gebruikten om algemeen aanvaarde deskundigheid te verkrijgen. Hij laat zien dat de grenzen die worden gebruikt flexibel zijn en dus aangepast kunnen worden naar gelang de situatie.¹⁵

Een voorbeeld van *boundary-work* komt ter sprake in het onderzoek van de Amerikaan David Horn. Horn onderzoekt hoe de Italiaan Cesare Lombroso zich in de negentiende eeuw vestigde als deskundig wetenschapper. Horn analyseert een wetenschappelijk rapport van Lombroso over experimenten met een algometer. Door proefpersonen met de algometer een schok toe te dienen, meende Lombroso te kunnen

¹³ Van der Weide, *Detective en anti-detective* (1996) 13.

¹⁴ Ibidem 14.

¹⁵ Thomas F. Gieryn, ‘Boundary-work and the demarcation of science from non-science: Strains and interests in professional ideologies of scientists’, *American Sociological Review* 48 (1983) 781-795.

meten hoe sensitief het betreffende individu was.¹⁶ Met behulp van technieken en instrumenten kon Lombroso een positie afdwingen als deskundige.

In hoofdstuk één komen de STS en de theorie rond *boundary-work* uitgebreider ter sprake. Ik zal laten zien hoe, met behulp van *boundary-work* en *boundary objects* – een concept dat ik eveneens in hoofdstuk één zal toelichten –, de forensische onderzoeksmethoden door de politiekorpsen rond de eeuwwisseling ingezet werden om autoriteit te krijgen.

Hoofdstukindeling

Mijn hoofdvraag luidt: hoe verhouden de onderzoeksmethoden van de fictieve detective Sherlock Holmes zich tot de ontwikkeling van de forensische geneeskunde in Engeland tijdens de Victoriaanse en Edwardiaanse tijd? Om deze vraag te beantwoorden, heb ik het onderzoek onderverdeeld in twee delen. In het eerste deel schep ik het historisch en theoretisch kader en beantwoord ik drie deelvragen. In hoofdstuk één zoek ik een antwoord op de vraag: hoe ontwikkelde de forensische geneeskunde en de Londense detectiveafdeling zich in de negentiende eeuw? Daarbij ga ik kijken naar de opkomst van deskundigheid in de negentiende eeuw en de rol van *boundary-work*. In hoofdstuk twee stel ik de vraag: waarop baseerde Conan Doyle de werkwijze van Holmes en op welke manier analyseert de detective het bewijsmateriaal in een zaak? Tevens plaats ik zijn methoden, waarin de aandacht voor details hoogtij viert, in een bredere stroming in de wetenschap. In hoofdstuk drie beantwoord ik de vraag: welke rol kent de literatuurwetenschapper Ronald R. Thomas toe aan de forensische geneeskunde in de verhalen van Conan Doyle en hoe beargumenteert hij dat? De theorie van Thomas wordt hier uitgebreid behandeld, evenals de reacties van collega-wetenschappers op zijn beweringen. In het tweede deel bestudeer ik drie Holmesverhalen, die nog niet door Thomas geanalyseerd zijn. In hoofdstuk vier en vijf kijk ik naar de rol van de antropometrie en de vingerafdruk. In hoofdstuk zes bespreek ik aan de hand van een Holmesverhaal de rol van abductie. Gezamenlijk geven de hoofdstukken antwoord op de deelvraag: hoe belangrijk zijn de forensische methoden in de drie verhalen en wat zegt dat over de rol van de forensische geneeskunde? Aangezien Thomas een groot belang

¹⁶ David G. Horn, 'Making criminologists. Tools, techniques, and the production of scientific authority', in: P. Becker & R. Wetzell (red.), *Criminals and their scientists. The history of criminology in international perspective* (Cambridge/New York 2006) 325.

hecht aan de forensische technieken en de betekenis ervan voor de werkelijkheid, bekijk ik in deze verhalen of Thomas gelijk heeft.

DEEL 1

Historisch en theoretisch kader

I

Scotland Yard en de forensische geneeskunde

Hoe de forensische geneeskunde als boundary object werd gebruikt

In dit hoofdstuk stel ik de vraag: Hoe ontwikkelde de forensische geneeskunde en de Londense detectiveafdeling zich in de negentiende eeuw? Allereerst bekijk ik de algemene opkomst van deskundigen vanaf 1850. Met behulp van *boundary-work* probeerden deskundigen autoriteit te krijgen. Het duurde ongeveer vijftig jaar voordat hun expertise algemeen geaccepteerd werd. De kennis die de deskundigen verworven, kon door het scheppen van *boundary objects* door verschillende beroepsgroepen gebruikt worden. In diezelfde periode ontwikkelde de moderne politie zich tot een gezaghebbend apparaat. De Metropolitan Police Department in Londen werd in de jaren dertig van de negentiende eeuw opgericht. Tien jaar later werd er een aparte detectiveafdeling opgezet die zich ging richten op de opsporing van criminelen. Historicus Haia Shpayer-Makov laat zien dat de Londense burger lange tijd argwanend tegenover de detectives stond, omdat ze geen herkenbaar politie-uniform droegen, maar in gewone burgerkleding rondliepen. Het uniform stond voor een autoriteit die burgers (er)kenden. Rechercheurs in burgerkleding moesten die autoriteit nog veroveren. Door meer openheid te geven wist de rechercheafdeling zich in het begin van twintigste eeuw op te werken tot een instituut met aanzien. Daar droeg de toepassing van forensische identificatiemethoden aan bij. Criminoloog Simon A. Cole en historicus Jens Jäger reconstrueren hoe deze technieken in de tweede helft van de negentiende eeuw voor een groot deel ontstonden binnen de geneeskunde. Deze technieken werden niet meteen geaccepteerd door de politie. Pas rond de eeuwwisseling werd de antropometrie van Bertillon ingezet om criminelen te registreren en te identificeren. In 1901 werd dit systeem vervangen voor de vingerafdruktechniek. De identificatie aan de hand van fotografie speelde een ondergeschikte rol.

Deskundigheid en *boundary objects*

Voor 1850 was de maatschappelijke rol van deskundigen beperkt. Wetenschappers stonden met hun onderzoek ver van de gewone burger af. Na 1850 kwam daar verandering in. Wetenschappers probeerden vanaf het midden van de negentiende eeuw een belangrijke positie af te dwingen in de maatschappij. Dit deden zij bijvoorbeeld door het ontwikkelen van theorieën en methodes die een praktisch doel zouden dienen in de rechtszaal of de politiek. Het duurde enkele decennia voordat deze expertise ook daadwerkelijk collectief geaccepteerd werd door burgers en de regering. Aan het einde van de negentiende eeuw groeide vanuit de maatschappij de behoefte aan wetenschappelijke expertise in ingewikkelde zaken.¹⁷ Deze ontwikkeling ging gepaard met de positivistische stroming in de wetenschap: het geloof dat alleen de empirische wetenschap de mens verder brengt.

In de inleiding noemde ik al het begrip *boundary-work*, waarbij karakteristieken aan een vakgebied worden toegeschreven om er autoriteit over te verkrijgen. Een concept dat verwant is aan *boundary-work* is het *boundary object*. Susan Leigh-Star en James R. Griesemer onderzochten de ontwikkeling van het Museum of Vertebrate Zoology (MVZ), een wetenschappelijk natuurhistorisch museum verbonden aan de University of California, Berkeley. Ze beschrijven de manier waarop de twee oprichters het museum succesvol organiseerden. In de organisatie bleek het scheppen van *boundary objects* belangrijk. Bij deze objecten draait het om voorwerpen – zoals analysemonsters, notities en plattegronden – die door uiteenlopende medewerkers van het museum gebruikt moeten worden. Ook al blijft het object wezenlijk hetzelfde, de onderzoeker benadert het analysemonster bijvoorbeeld op een andere manier dan de commercieel directeur van het museum doet.¹⁸

Deze *boundary objects* bevinden zich, zoals de naam al zegt, op de grens van twee of meer werkvelden. Daarmee lijkt het concept in tegenspraak te zijn met het begrip *boundary-work*. Daarbij gaat het om grenzen trekken, terwijl het *boundary object* deze grenzen overschrijdt. Toch zijn de twee begrippen wel verenigbaar. *Boundary-work*

¹⁷ Frans van Lunteren, Bert Theunissen & Rienk Vermij, 'Inleiding: De maatschappelijke rol van experts in historisch perspectief', in: idem (red.), *De opmars van deskundigen. Souffleurs van de samenleving* (Amsterdam 2002) 17.

¹⁸ Susan Leigh Star & James R. Griesemer, 'Institutional ecology, "translations" and boundary objects: Amateurs and professionals in Berkeley's museum of Vertebrate Zoology, 1907-39', *Social Studies of Science* 19 (1989) 387-420.

vindt plaats binnen het *boundary object*. Er worden grenzen getrokken binnen een bepaald object, die aangeven wie waar zeggenschap over heeft.

Rechercheurs doen aan *boundary-work*. Door de toepassing van forensische methodes, die politieagenten en gewone burgers niet gebruiken, vormen zij een aparte groep die – ook al dragen ze burgerkleding – steeds vaker gezien en erkend wordt als deskundig. Daarnaast zijn de forensische wetenschappen die detectives gebruiken *boundary objects*. De methodes die binnen de forensische geneeskunde ontwikkeld zijn, kunnen zowel binnen de geneeskunde gebruikt worden (eventueel aangepast naar gelang het doel), als binnen de opsporing en identificatie van slachtoffers en daders. Ze bevinden zich dus op de grens van de twee werkvelden. Dankzij de professionalisering van de wetenschap, kan ook het opsporingsapparaat binnen de politie zich professionaliseren. De rechercheur trekt hierbij duidelijk grenzen binnen het *boundary object* waardoor hij zich onderscheidt van de wetenschappers. Hierdoor verkrijgt hij de status van deskundige, die anders is dan van een wetenschapper of politieagent.

Ik wijk in deze scriptie af van de definitie van deskundigheid die Van Lunteren bezigt. Hij maakt een onderscheid tussen vakmanschap en deskundigheid, waarbij “deskundigheid gefundeerd is in theoretisch-wetenschappelijke kennis en een hogere opleiding”.¹⁹ Met deze omschrijving zouden bijvoorbeeld de priesters en vroedvrouwen die in het verleden in een rechtszaal werden uitgenodigd, niet worden beschouwd als deskundigen. Toch is in bijvoorbeeld de onderzoeken van Cathy McClive en Svein Atve Skålevåg te lezen dat beroepen als priester en vroedvrouw in hun tijd juist wel als zodanig werden gezien. Zo werden zij regelmatig gevraagd om advies te geven in een rechtszaal.²⁰ Datzelfde valt te zeggen over de rechercheur aan het begin van de twintigste eeuw. In de opsporing zouden de detectives in toenemende mate gebruik maken van de onderzoeksmethoden die ontwikkeld werden door de forensische geneeskunde. Dat betekent dat hun expertise onderbouwd werd met theoretisch-wetenschappelijke kennis. Deze theorieën waren echter afkomstig uit een ander vakgebied dan dat van de politie. Rechercheurs leenden dus wetenschappelijke kennis

¹⁹ Van Lunteren, ‘Inleiding: De maatschappelijke rol van experts in historisch perspectief’ (2002) 10.

²⁰ Svein Atve Skålevåg, ‘The matter of forensic psychiatry: a historical enquiry’, *Medical History* 50 (2006) 49-68. En: Cathy McClive, ‘Blood and expertise: The trials of the female medical expert in the ancien-régime courtroom’, *Bulletin of the History of Medicine* 82 (2008) 86-108.

en waren zelf niet hoog opgeleid. Binnen de definitie van Van Lunteren zouden zij hierdoor geen deskundigen zijn, terwijl zij binnen het politieapparaat, in de rechtszaal en – uiteindelijk ook – bij de gewone burger wel degelijk gezien werden als deskundig.

Ik pas daarom de omschrijving van deskundigheid toe die Steven Shapin hanteert. In zijn analyse van de werkwijze van de achttiende-eeuwse arts en diëtist George Cheyne onderscheidt Shapin twee vormen van expertise. De eerste is prudentiële deskundigheid, die gestoeld is op enkel ervaring en los staat van onderliggende theorieën. Ontologische deskundigheid is juist afhankelijk van bijzondere kennis (zoals wetenschappelijke theorieën) over een bepaald gebied.²¹ Bij de forensische theoretici spreken we over ontologische deskundigheid. De detective gebruikt deze ontologische deskundigheid, maar zijn expertise is gestoeld op zijn ervaring en valt dus onder de prudentiële deskundigheid.

Oprichting detectiveafdeling

Het gebruik van forensische onderzoeksmethoden in de opsporing was bij de oprichting van de Metropolitan Police of London in 1829 nog ver weg. Het was het eerste gecentraliseerde moderne politiekorps in Engeland. Voor die tijd werd de ordehandhaving uitgevoerd door veldwachters, bewakers of soms vrederechters. De Israëliische historicus Shpayer-Makov legt uit dat het hoofddoel van de nieuwe organisatie het voorkomen van misdaad was. De opsporing en bewijsvoering kwamen op een tweede plek. Om crimineel gedrag te voorkomen, patrouilleerden agenten over straat om misdadigers op heterdaad te betrappen.²²

Historicus Clive Emsley bevestigt Shpayer-Makovs beeld van een korps dat zich richt op de preventie van crimineel gedrag. Emsley bekijkt de vooronderstelling dat de politie altijd strikt gescheiden was van de politiek en zij dus ook geen specifieke, politieke doeleinden nastreefde. Emsley besteedt bijna geen aandacht aan de detectiveafdeling. Hij noemt enkel in een paar regels het verband tussen de detective en (literaire) fictie in de negentiende eeuw. Detectives kwamen in de tweede helft van de negentiende eeuw op in de literatuur. Dat had volgens Emsley geen invloed op het beleid van het Londense politiekorps. "Detective policemen began to appear in popular

²¹ Steven Shapin, 'Trusting George Cheyne: Scientific Expertise, Common Sense, and Moral Authority in Early Eighteenth-Century Dietetic Medicine', *Bulletin of the History of Medicine*, 77 (2003) 293.

²² Shpayer-Makov, *The ascent of the detective* (2011) 13.

literature from the 1850's, notably with Inspector Bucket in Dickens' *Bleak House* and the courageous master of disguise Jack Hawkshaw in Tom Taylor's melodrama *The Ticket-of-Leave Man*; but detection, in the eyes of the police themselves, took second place to prevention."²³ Ondanks de toenemende populariteit van het detectivegenre onder de Britten vanaf de jaren vijftig van de negentiende eeuw, bleef de opsporing lange tijd ondergeschikt aan preventie.

De rechercheafdeling van Londen moest het vertrouwen van de Britse burger nog winnen. De populariteit van de detective had in de negentiende eeuw en in het begin van de twintigste eeuw te maken met sterke schommelingen. Shpayer-Makov laat in een tekstanalyse van kranten en tijdschriften zien dat het Engelse politiekorps zelf invloed had op deze beeldvorming. Deze beeldvorming vormt een wezenlijk onderdeel van het authentieke verhaal over de Britse rechercheurs. "[T]heir public image became an integral part of their history", zegt Shpayer-Makov.²⁴ Het is niet enkel belangrijk om de institutionele geschiedenis van de politie vast te leggen. De cultuurgeschiedenis (in dit geval door de bestudering van representaties) van het moderne politieapparaat verdient evenveel aandacht.

Scotland Yard kreeg in de jaren zeventig en tachtig te maken met een aantal tegenslagen, waaronder het corruptieschandaal dat de naam 'The trial of the detectives' heeft meegekregen. De historicus Stephen Wade zet in de monografie *Plain clothes and sleuths. A history of detectives in Britain* uiteen hoe een grote groep detectives betrokken was bij grootschalige belastingfraude.²⁵ Ook daalde het vertrouwen in de detectives door de uitblijvende arrestatie van de vermoedelijke seriemoordenaar Jack the Ripper in 1888. Shpayer-Makov zegt daar over: "Murder always touched a sensitive nerve in the community".²⁶ Moorden blijken een diepe impact te hebben op de lezer. De jaren daarna bleven grote moordzaken uit, waardoor de populariteit van de detective weer langzaam toenam. Door de toename van en de behoefte aan spanning in de aanloop naar de Eerste Wereldoorlog, kwam er steeds meer interesse voor het werk van de rechercheur. In de vroege twintigste eeuw werd de geüniformeerde politie nog steeds bekritiseerd, terwijl

²³ Clive Emsley, *The English police. A political and social history* (Londen 1996) 72.

²⁴ Shpayer-Makov, *The ascent of the detective* (2011) 2.

²⁵ Stephen Wade, *Plain clothes and sleuths. A history of detectives in Britain* (Brimscombe 2007) 62.

²⁶ Shpayer-Makov, *The ascent of the detective* (2011) 210.

de rechercheurs waren uitgegroeid tot moedige individuen. Zij werden als deskundigen gezien.²⁷

Forensische geneeskunde

Omdat Shpayer-Makov zich voornamelijk heeft gericht op de berichtgeving rond Scotland Yard, vergeet ze de invloed van de invoering van forensische onderzoeksmethoden op de acceptatie van detectives. Deze methoden werden vanaf het midden van de negentiende eeuw ontwikkeld binnen de geneeskunde en pasten bij het positivisme. Daar kom ik in het volgende hoofdstuk nog op terug.

De begrippen forensische wetenschap en forensische geneeskunde worden vaak door elkaar gebruikt. Vóór de twintiger jaren van de twintigste eeuw spreken we van forensische geneeskunde omdat het tot dan toe voornamelijk werd uitgevoerd door artsen. Daarna werd het pas erkend als een afzonderlijke wetenschap.²⁸ Het woord *forensic* werd voor het eerst in 1936 in een officiële tekst gebruikt. In het Nederlands wordt het bijvoeglijk naamwoord vertaald als gerechtelijk, wat betekent ‘op het gerecht betrekking hebbend’. Na de Tweede Wereldoorlog werd het begrip *forensic* op grote schaal geassocieerd met de wetenschappelijke kant van de criminele opsporing.²⁹

Forensische geneeskunde richtte zich op de identificatie van personen en dan met name van criminelen of verdachten. In de laatste decennia van de negentiende eeuw lanceerden wetenschappers suggesties voor identificatietechnieken of –systemen. Dit initiatief is zoals gezegd te plaatsen in de algehele opkomst van wetenschappers die actief waren buiten de wetenschap, zoals in de politiek of de rechtszaal vanaf het midden van de negentiende eeuw. De acceptatie van die expertise liet een halve eeuw op zich wachten. Ook op het gebied van de forensische geneeskunde duurt het tot eind negentiende en begin twintigste eeuw voordat deze voorstellen ook daadwerkelijk geaccepteerd en toegepast werden. De behoefte van de autoriteiten aan een goed identificatiesysteem ontstond volgens de cultuurhistoricus Carlo Ginzburg door “de druk van de klassenstrijd van die dagen: het ontstaan van een internationale arbeidersassociatie, de onderdrukking van de proletarische oppositie na de Parijse

²⁷ Haia Shpayer-Makov, ‘From menace to celebrity. The English police detective and the press, c. 1842– 1914’, *Historical Research* 83 (2010) 672-692.

²⁸ Schriftelijk interview met criminoloog Jonathan Wright op 11 juni 2013.

²⁹ Michael J. Clark, ‘Forensic’, *Lancet (North American edition)* 366 (2005) 1351.

Commune, en de gewijzigde betekenis van de criminaliteit.”³⁰ Door veranderingen in de Britse wetgeving ging het aantal strafbare feiten omhoog. Het gevolg is logischerwijs dat er ook meer mensen strafrechtelijk werden vervolgd en het aantal gevangenen sterk toenam. Om dit in de hand te houden moest er een systeem komen waarmee personen (in dit geval criminelen) konden worden geregistreerd en geïdentificeerd. Drie forensische methoden leken dat te kunnen bewerkstelligen: de fotografie, de antropometrie en de vingerafdruktechniek.

Fotografie

In 1826 maakte de Fransman Joseph Nicéphore Niépce in Saint-Loup-de-Varenes de eerste foto ooit. In de jaren vijftig van de negentiende eeuw begonnen de Britse gevangenisbeheerders, in navolging van hun Belgische collega's, met een identificatiesysteem met foto's. De politie bleek pas in de jaren zestig en zeventig van de negentiende eeuw geïnteresseerd te raken in fotografie. Het zou nog decennia duren voordat het nieuwe fotosysteem ook, zij het nog steeds met tegenzin, algemeen geaccepteerd werd. Rechercheurs en politieleidinggevenden reflecteerden voor 1900 nauwelijks op het gebruik van gerechtelijke fotografie.³¹ “They probably used police photographs just as they used their own pictures: as a memory aid in the broadest sense”, speculeert de Duitse historicus Jens Jäger.³² De politie zou de foto's van criminelen benaderen als een geheugensteuntje voor uiteenlopende doelen. Jäger toont - aan de hand van drie casestudies in drie verschillende periodes - aan waarom de fotografie relatief laat werd geaccepteerd als politieel opsporingsmiddel.

Rond de jaren zeventig van de negentiende eeuw was er bij de politie weinig behoefte aan een identificatiesysteem met behulp van foto's, omdat agenten ervan uitgingen dat ze elke crimineel (met uitzondering van vreemdelingen en rondreizende delinquenten) uit hun district wel herkenden. Op kleine schaal verzamelde het Parijse, het Londense en het Berlijns korps foto's van criminelen. Er was echter geen systeem waarin deze foto's geregistreerd stonden. Dat de opsporing van een crimineel gebeurde

³⁰ Carlo Ginzburg, 'Sporen. Wortels van een indicie-paradigma', in: idem, *Omweg als methode. Essays over verborgen geschiedenis, kunst en maatschappelijke herinnering* (Nijmegen 1988) 237.

³¹ Jens Jäger, 'Photography: a means of surveillance? Judicial photography, 1850 to 1900', *Crime, History & Society* 5 (2001) 27-51.

³² Ibidem 2.

aan de hand van een foto wijst er op dat de politie geen andere opsporingsmiddelen meer voor handen had. De fotografie was een object dat diende als redmiddel. De foto's waren afkomstig van derden buiten het politiekorps. Tot 1870 was er geen enkel Europees politiekorps dat een fotograaf in vaste dienst had. Daar kwam verandering in tijdens, wat Jäger noemt, de "scientific turn" binnen de politie.³³ Vanaf het einde van de jaren zeventig werden er rechercheafdelingen binnen de politiekorpsen opgericht. Daarnaast waren er ontwikkelingen in de maatschappij en in de fotografie die er voor zorgden dat de foto als opsporingsmiddel meer in de belangstelling kwam te staan van de korpsen. Een voorbeeld is de technische vooruitgang van het fototoestel, dat niet alleen eenvoudiger te bedienen maar ook betrouwbaarder werd. Tevens werd het fototoestel voor een grotere groep mensen betaalbaar en dus toegankelijker.

In 1870 zette de Metropolitan Police Department een fotoregister op, na de goedkeuring van de Habitual Criminal Act in 1869. Het nieuwe identificatiesysteem gebaseerd op foto's werd niet voor de opsporing ingezet, maar enkel voor het gebruik door de rechtbank en de gevangenisadministratie. De gevangenisadministratie was destijds niet gecentraliseerd, waardoor de Metropolitan Police Department opdraaide voor het beheer van de *Habitual Criminal Register*. Jäger legt uit dat er voor 1880 echter weinig literatuur verscheen over het gebruik van foto's voor het politiewerk. "The absence of a discourse on criminal photography in the years between 1860 and 1880 speaks of an unsophisticated use of photography", zegt de historicus.³⁴ Er was nog geen methode gekoppeld aan de toepassing van foto's in de opsporing. Na een aantal jaren kwamen de korpsen er achter dat een administratief systeem nodig was om de grote hoeveelheid foto's nuttig te kunnen maken voor de identificatie van criminelen. Het succes van de fotografie als identificatiemiddel werd afhankelijk van andere ontwikkelingen op het gebied van de forensische geneeskunde.

Antropometrie

De oplossing kwam in 1879 van de Franse politieagent en biometricus Alphonse Bertillon (1853-1914). Hij ontwikkelde een identificatiesysteem dat gebaseerd was op bepaalde lichaamsmaten van het criminele lichaam. De methode werd in de jaren zeventig van de negentiende eeuw voor het eerst in de Parijse gevangenis toegepast.

³³ Jäger, 'Photography: a means of surveillance?' (2001) 2.

³⁴ Ibidem 10.

Misdadigers die opgepakt waren, werden met behulp van een schuifmaat en een liniaal opgemeten. Om deze meting te standaardiseren ontwierp Bertillon een aantal regels die de uitvoerende moest volgen. Op een identiteitskaart moesten elf verschillende maten worden ingevuld, waaronder de lichaamslengte, de lengte en breedte van het hoofd, de spanwijdte van de armen en de linker voetmaat.³⁵ Vervolgens werden aan de hand van een morfologische woordenlijst diverse lichaamskenmerken omschreven, zoals de ogen, de karaktertrekken in het gezicht, de huidskleur en ook de kleding.³⁶ De resultaten konden vervolgens worden vergeleken met het strafregister van de gevangenis. Was de persoon al eerder gearresteerd en opgemeten, dan kon Bertillon hem identificeren. Als de overtreder niet kon worden gekoppeld aan een profiel in het register, dan was de persoon nog niet eerder gearresteerd.

De vondst van Bertillon loste twee problemen op. Ten eerste konden personen vanaf dat moment worden geïdentificeerd met wetenschappelijke precisie. Ten tweede was er een systeem ontstaan waarin de foto's van de criminelen konden worden gesorteerd. In de jaren tachtig van negentiende eeuw verspreidde het identificatiesysteem van Bertillon zich over alle Franse gevangnissen. Tijdens het derde internationale congres van crimineel-antropologen in 1892 werd het aanbevolen voor alle gevangnissen. Deze ontwikkeling zorgde er voor dat er een debat ontstond met criminologen en agenten over de integratie van foto's in Bertillons identificatiesysteem. Jäger construeert deze discussie aan de hand van artikelen van Duitse en Franse forensisch wetenschappelijke artikelen. Bertillon nam zelf ook deel aan het debat met de publicatie van *La photographie judiciaire* in 1890. Hij meende dat de foto een waardevolle toevoeging kon zijn op zijn eigen biometrische systeem. Tevens gaf hij standaardrichtlijnen voor het fotograferen van criminelen en de rangschikking van de foto's.

In het laatste decennium van de negentiende eeuw verspreidde het systeem van Bertillon zich snel over de politiekorpsen in Europa en de Verenigde Staten. "Identification and the taking of photographic portraits became up-to-date, sophisticated, scientifically based, and standardised tools of policing."³⁷ Het identificatiesysteem werd bij alle korpsen doorgevoerd en ontwikkelde zich verder.

³⁵ Cole, *Suspect identities* (2001) 37.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Jäger, 'Photography: a means of surveillance?' (2001) 11.

Criminologen en agenten maakten zich sterk voor de internationale standaardisering van een identificatiemethode. Door een internationale samenwerking zouden de rondreizende delinquenten makkelijker te identificeren zijn.

Vingerafdrukken

De antropometrie van Bertillon kreeg aan het einde van de negentiende eeuw concurrentie van een identificatiesysteem dat gebaseerd was op vingerafdrukken. Deze techniek zou in het begin van twintigste eeuw de antropometrie zelfs verdringen. De antropometrie van Bertillon vorm kreeg in de grote Europese steden. De vingerafdruktechniek ontwikkelde zich in dezelfde periode, maar in een geheel andere omgeving.

De toepassing van de vingerafdruk als identificatiemiddel vond zijn oorsprong in de Britse koloniën en aan de grenzen van de westerse imperiale staten.³⁸ Er waren twee gebeurtenissen in de negentiende eeuw in Groot-Brittannië die een behoefte creëerden aan een goede methode om personen te identificeren: de uitbreiding van het Britse koninkrijk met overzeese koloniën en de urbanisatie op het Britse eiland zelf. Cole merkt terecht op dat het hier niet gaat om de uitvinding van de vingerafdruk. Vingerafdrukken zijn al terug te vinden op potten en grottekeningen uit de Oudheid. Waar het wel om gaat is om de ontwikkeling van een “a system for cataloging fingerprint records that is somehow based on the fingerprint patterns themselves.”³⁹ Het betreft hier een registratiesysteem dat gebaseerd is op de patronen van de vingerafdrukken.

Één van de twee grondleggers van dat systeem is de koloniaal bestuurder William Herschel. Hij wilde na de Indiase opstand in 1857 het geweld en de fraude in zijn district Hooghly in West-Bengalen bestrijden. Herschel liet inlanders door middel van een handafdruk aktes ondertekenen. Een aantal jaren later zou Herschel de techniek verder ontwikkelen en werd het in plaats van een hele handafdruk enkel een afdruk van de vinger.⁴⁰ Herschel dacht dat zijn techniek ook geschikt zou zijn voor de identificatie van criminelen en probeerde zijn methodes door te voeren in de koloniale gevangenissen. Bij de Herschels methode ontbrak het op dat moment aan een manier om de vingerafdrukken te classificeren, dus de koloniale gevangenisbeheerders gaven

³⁸ Cole, *Suspect identities* (2001) 32.

³⁹ Ibidem 63.

⁴⁰ Ibidem 65.

de voorkeur aan het identificatiesysteem van Bertillon. In Tokio ontwikkelde de Britse kolonist en arts Henry Faulds een soortgelijke manier voor het afnemen van vingerafdrukken als de aanpak van Herschel. Ook Faulds liep tegen het probleem aan dat het moeilijk was om de vingerafdrukken te classificeren. Daarom bedacht hij een schema met lettergrepen die verschillende patronen van de vingerafdruk representeerde, zoals peer- of spiraalvormig.

Het onderzoek van Faulds kwam terecht bij Francis Galton (1822-1911), een veelzijdige Britse wetenschapper die onder meer gespecialiseerd was in statistiek en antropologie. Galton wilde het systeem van Faulds verbeteren en construeerde een nieuwe werkwijze, waarop vingerafdrukken bij iedere misdadiger op dezelfde wijze werden afgenomen. De crimineel moest van Galton eerst de vijf vingers tegelijkertijd op het formulier afdrukken. Daarna werd elke vinger apart op een rollende manier afgedrukt. Door het rollen ontstond er een vollediger afdruk van de vinger. In 1889 ontwierp Galton een classificatiesysteem dat voor het eerst een handzame indeling bood, die internationaal gebruikt zou kunnen worden. Dat systeem was gebaseerd op een onderverdeling in drie soorten vingerafdrukken: spiralen, bogen en lussen. Elke vorm kreeg een letter toebedeeld. Bij het registreren van de crimineel werd er aan alle acht de vingers een letter gekoppeld, waardoor er een combinatie ontstond van tien letters. De alfabetisering van deze codes maakte classificatie mogelijk. Ter verbetering van het identificatiesysteem schiep Galton steeds meer onderverdelingen.⁴¹

Hoewel veel van zijn tijdgenoten meer zagen in de antropometrie, geloofde de koloniale politiefunctaris Edward Henry meer in de vingerafdruktechniek. Hij borduurde voort op het werk van Galton en probeerde het classificatiesysteem nog nauwkeuriger te maken. Cole zet uitgebreid uiteen hoe Henry – net als Galton – meer onderverdelingen creëerde, mede door de toevoeging van cijfers in de code.⁴² Henry introduceerde dit systeem in 1895 in het politiekorps van Bengalen. Twee jaar later werd het identificatiesysteem met behulp van vingerafdrukken in de gehele Indiase kolonie ingevoerd.

Dit illustreert hoe het soms decennia kon duren voordat een forensische techniek geaccepteerd werd door de samenleving en in het bijzonder de politiekorpsen. Het past bij de theorie uit de STS, dat wetenschappelijke technieken niet zomaar door de

⁴¹ Cole, *Suspect identities* (2001) 75.

⁴² Ibidem 82.

maatschappij geaccepteerd worden. De detectiveafdeling van de Metropolitan Police of London is daar het schoolvoorbeeld van. Shpayer-Makov demonstreert hoe Scotland Yard, ten opzichte van de koloniën en de politiekorpsen van verscheiden grootmachten, achterliep met de toepassing van forensische geneeskunde in de opsporing. 'On the whole, while in the vanguard nationwide, Scotland Yard was far from a pathfinder in 'the high science of modern crime-detection' and was widely regarded at the time as 'slow to adopt innovations' in comparison with various continental powers."⁴³ In 1894 voerde de detectiveafdeling een identificatiesysteem in dat gebaseerd was op de antropometrie. Rond deze tijd liet de schrijver Mark Twain in zijn roman *Pudd'nhead Wilson* de wereld buiten de geneeskunde kennismaken met de identificatie met behulp van vingerafdrukken.⁴⁴ Zeven jaar na het verschijnen van de roman werd de aanpak van Bertillon vervangen door de vingerafdruktechniek van Henry. Het duurde een paar jaar voordat deze werkwijze binnen het politiekorps algemeen geaccepteerd werd. In 1905 werden er in Londen voor het eerst misdadigers veroordeeld op basis van vingerafdrukken. Vanuit Scotland Yard zou het identificatiesysteem van Henry zich verspreiden over het Britse eiland.

Conclusie

Vanaf de oprichting van de detectiveafdeling in 1842 kampten de Londense rechercheurs met een imagoprobleem. Daar kwam verandering in toen de detectives via de journalistiek meer openheid gaven van hun werkwijze. Pas in het begin van de twintigste eeuw werd de detective in Groot-Brittannië gezien als een ware deskundige. Het inzetten van forensische identificatiesystemen bevorderde de acceptatie van de detective in de twintigste eeuw. De ontwikkeling van forensische onderzoekstechnieken binnen de geneeskunde is te plaatsen in de algehele opkomst van deskundigen in de tweede helft van de negentiende eeuw. De acceptatie van deze forensische methoden liet op zich wachten. Aan het eind van de negentiende eeuw leek de antropometrie het identificatiesysteem van Scotland Yard te worden. Via het gevangeniswezen was de methode van Bertillon doorgedrongen tot de politiekorpsen in de westerse landen. In de koloniën bewees de vingerafdruktechniek, dankzij het classificatiesysteem van Henry,

⁴³ Shpayer-Makov, *The ascent of the detective* (2011) 50.

⁴⁴ Simon A. Cole, 'Twins, Twain, Galton, and Gilman: fingerprinting, individualization, brotherhood, and race in *Pudd'nhead Wilson*', *Configurations* 15 (2007) 228.

effectiever te zijn. In 1901 zou in het Londense politiekorps de antropometrie verdrongen worden door de vingerafdruk. De fotografie bleek als identificatiemiddel niet toereikend omdat de foto's niet te classificeren waren. Daarom bleef deze techniek afhankelijk van de antropometrie en daarna de vingerafdruk. Deze forensische technieken zijn met de toepassing in de criminele opsporing *boundary objects* geworden. De forensische artsen concentreerden zich op de ontwikkeling van de methoden en de detectives gebruikten dezelfde technieken voor de opsporing en identificatie van misdadigers.

Sherlock Holmes en de aandacht voor details

Van een positivistische naar een hermeneutische onderzoeksmethode

Arthur Conan Doyle was als arts op de hoogte van de nieuwe technieken in de forensische geneeskunde. Het lijkt aannemelijk dat de schrijver deze kennis ook verwerkte in de Holmesverhalen. De vraag die ik in dit hoofdstuk stel, is: waarop baseerde Conan Doyle de werkwijze van Holmes en op welke manier analyseert de detective het bewijsmateriaal in een zaak? De opkomst van de forensische geneeskunde zoals ze in het vorige hoofdstuk besproken is, is te plaatsen tegen nog een andere achtergrond dan die van de opkomst van deskundigheid. De Italiaanse cultuurhistoricus Carlo Ginzburg onderzoekt hoe de aandacht voor details – zoals vingerafdrukken – een detective inderdaad meer kan vertellen over de feiten. Hij stelt tevens dat de aandacht voor details zich niet beperkte tot de forensische geneeskunde. Ook Freud (1856-1939) en de bekende kunsthistoricus én arts Giovanni Morelli (1816-1891) hanteerden een uitvoerige en systematische aanpak in hun werk waarbij onopvallende kenmerken een cruciale en leidende rol hadden. Ginzburg toont aan dat er tussen het werk van Freud, Morelli en Holmes overeenkomsten zijn. Ze vertegenwoordigen een nieuwe methode die binnen diverse onderzoeksvelden in toenemende mate werd toegepast. De verhalen van Conan Doyle (en de werkwijze van Freud en Morelli) zijn hiermee te plaatsen in een hermeneutische wetenschappelijke methode die haaks staat op de – tot dan toe gebruikelijke – positivistische methode, zoals ik die al kort noemde in het voorgaande hoofdstuk. Dit hoofdstuk bespreekt de achtergrond van Conan Doyle en toont aan dat Ginzburg wel eens gelijk zou kunnen hebben. De achtergrond van Conan Doyle verklaart waarom hij in de verhalen van Holmes aan details een hoofdrol geeft. Na een uitvoerige bespreking van de ideeën van Ginzburg, staat dit hoofdstuk tevens stil bij de term ‘deductie’ die in zoveel wetenschappelijke literatuur valt wanneer er over Holmes gesproken wordt. Het is een term waar grote vraagtekens bij gezet kunnen worden.

Vraagtekens die sterk verband houden met het essay van Ginzburg, maar die Ginzburg zelf niet benoemt.

Arthur Conan Doyle

Conan Doyle kwam ter wereld op 22 mei 1859 in Edinburgh. Hij was het tweede kind en de enige jongen in een gezin met verder drie zusjes. Zijn katholieke ouders waren beiden afkomstig uit Ierland. In 1876 begon Conan Doyle met de studie medicijnen aan de Universiteit van Edinburgh. Een jaar na zijn afstuderen startte Conan Doyle een eigen praktijk in het Engelse Plymouth.⁴⁵ Conan Doyle diende daarna onder meer als arts in Zuid-Afrika tijdens de Boerenoorlog. Tevens was hij een groot avonturier: hij joeg op walvissen in het Noordpoolgebied en introduceerde het skiën in de Alpen.⁴⁶ In zijn memoires *Memories and adventures* presenteert Conan Doyle een complete uiteenzetting van zijn carrière en privéleven. Deze informatie is voor dit onderzoek niet van direct belang. Het is wel belangrijk om bewust te zijn van dit avontuurlijke leven. Veel inspiratie voor de verhalen over Holmes haalde Conan Doyle uit zijn eigen belevenissen.

Tijdens zijn studie begon Conan Doyle met het schrijven van verhalen. De redactie van het tijdschrift *Chamber's Journal* plaatste in oktober 1879 het eerste verhaal van Conan Doyle: 'The mystery of Sasassa Valley'.⁴⁷ In 1887 kwam het eerste verhaal over Sherlock Holmes uit, getiteld 'A study in scarlet' (dat later werd uitgegeven als roman). Het duurde even voordat het personage Sherlock Holmes bekend werd. Toen de verhalen over de detective echter een aantal maanden achtereen in het tijdschrift *The Strand* verschenen, werd Holmes steeds populairder. Uiteindelijk schreef Conan Doyle in totaal vier romans en zesenvijftig korte verhalen over de fictieve detective. Deze complete serie Holmesverhalen omsluit het leven van Holmes vanaf zijn studietijd in 'The Gloria Scott' en 'The musgrave ritual' tot aan zijn pensioen. Na zijn studietijd vestigt Holmes zich als adviserend detective in Londen. In 1881 leert hij Watson kennen in *A study in scarlet*. Samen zetten ze het detectivewerk tien jaar voort, tot Holmes in 1891 samen met zijn aartsvijand Professor Moriarty in de Reichenbachwaterval valt ('The final problem'). Drie jaar later blijkt Holmes in 'The adventure of the empty house' zijn

⁴⁵ Arthur Conan Doyle, *Memories and adventures* (1924)

⁴⁶ Janet B. Pascal, *Arthur Conan Doyle. Beyond Baker Street* (New York 2000) 8.

⁴⁷ *Ibidem* 20.

dood in scène te hebben gezet om te ontvluchten aan de handlangers van Moriarty. Er volgen nog negen jaar waarin Holmes actief is als detective, totdat hij in 'His last bow' met pensioen gaat.⁴⁸

Het is nooit de intentie van Conan Doyle geweest om een verhalenreeks te schrijven van een dergelijke omvang. Conan Doyle: "I've written [...] more about him than I ever intended to do, but my hand has been rather forced by [...] friends who continually wanted to know more."⁴⁹ De schrijver werd door de fans min of meer gedwongen om steeds maar weer nieuwe verhalen te schrijven. Dat verklaart ook de wederopstanding van Holmes in 'The adventure of the empty house' (1903) na zijn dood in 'The final problem' (1893).

Sherlock Holmes

Naast Holmes creëerde Conan Doyle nog andere personages die door de gehele Holmesserie een rol zouden blijven spelen, waarvan Dr. John Watson het belangrijkste karakter is. Watson is degene die het leeuwendeel van de verhalen vertelt en Holmes bijstaat in zijn onderzoek.

In *A study in scarlet* introduceert Watson zijn nieuwe collega Holmes aan de lezer. Holmes studeerde geen geneeskunde en bezat ook geen universitaire diploma's. Watson: "Yet his zeal for certain studies was remarkable, and within eccentric limits his knowledge was so extraordinarily ample and minute that his observations have fairly astounded me."⁵⁰ Ondanks dat Holmes geen wetenschappelijke graad heeft behaald, had hij wel specifieke kennis binnen bepaalde vakgebieden. In een lijstje zet Watson vervolgens uiteen wat Holmes' sterke punten en zwakke punten zijn. Daarbij geeft hij aan hoever de kennis van Holmes op dat betreffende gebied reikt. Zo noemt Watson bijvoorbeeld zijn deskundigheid wat betreft literatuur, filosofie en astronomie "nihil", ten opzichte van politiek "zwak" en wat betreft anatomie "accuraat, maar onsystematisch".⁵¹ In 'The five orange pips' zegt Holmes daar zelf over: "[A] man should keep his little brain-attic stocked with all the furniture that he is likely to use, and the rest he can put away in the lumber-room of his library, where he can get it if he wants

⁴⁸ Christopher Redmond, *A Sherlock Holmes handbook* (Toronto 1993) 32.

⁴⁹ Arthur Conan Doyle Interviewed on Sherlock Holmes and Spirituality (versie: 16 april 2009) <https://www.youtube.com/watch?v=XWjgt9PzYEM> (21 mei 2013)

⁵⁰ Conan Doyle, 'A study in scarlet' (2009) 20.

⁵¹ Ibidem 21.

it.”⁵² Alles wat nodig is qua kennis wordt opgeslagen. De rest is overbodig en mag geen ruimte in zijn geheugen in beslag nemen.

De Canadese wetenschapper en *Sherlockian* Christopher Redmond legt uit dat Holmes niet zo utilitaristisch is als de detective zich voordoet. “As the acquaintance deepens, however, it becomes clear that Holmes is by no means so utilitarian in his thoughts, or so innocent of literature, philosophy, astronomy and the rest”, zegt Redmond.⁵³ Hij laat vervolgens zien hoe uitgebreid de kennis van Holmes is wanneer de hele canon van Conan Doyle bestudeerd wordt. Een voorbeeld: Holmes blijkt bijvoorbeeld in ‘The red-headed league’ Gustave Flaubert te citeren, ondanks zijn vermeende gebrek aan expertise op het gebied van de literatuur. Redmond gaat er in zijn conclusie aan voorbij dat we te maken hebben met een fictief figuur. Of beter gezegd: hij staat niet stil bij de invloed van de auteur Conan Doyle. Het ligt meer voor de hand dat Conan Doyle Holmes kennis toebedeelt afhankelijk van het verhaal. Komt het voor een verhaal goed uit dat Holmes Flaubert heeft gelezen, dan heeft de detective die kennis ook voorhanden. Zo kwam het Conan Doyle in *A study in scarlet* uit, dat Holmes gefixeerd was op expertise die voor hem van direct belang kon zijn, zoals deskundigheid over misdaadzaken uit het verleden.

Wetenschap en Bell

Voor mijn onderzoek is het belangrijk om te kijken naar de analysemethode die Conan Doyle aan Holmes toebedeelde. Het zegt namelijk veel over de werkwijze van de detective. In een filmfragment uit 1927 vertelt de schrijver hoe hij het personage Holmes destijds creëerde. Het fragment is opgenomen door de Oostenrijks-Hongaarse William Fox (de oprichter van Fox Film Corporation, de filmstudio die later fuseerde tot 20th Century Fox). Het is mogelijk het enige bewegende beeld dat er van de schrijver gemaakt is. Conan Doyle komt in het filmpje samen met zijn hond aangelopen, legt zijn hoed en een boek op de tafel, neemt plaats in een tuinstoel en begint een monoloog van tien minuten.

Hij vertelt dat hij als jonge dokter met een wetenschappelijke achtergrond wel eens een detectiveroman las. Het irriteerde hem dat de detectives in de ouderwetse

⁵² Arthur Conan Doyle, ‘The five orange pipes’, in: idem, *The Penguin complete Sherlock Holmes* (Londen 2009) 224.

⁵³ Redmond, *A Sherlock Holmes handbook* (1993) 32.

verhalen per toeval hun misdadzaken oplosten. “The detective always seems to get at his results either by some sort of lucky chance [...] or else it was not quite explained how he got there”, zegt Conan Doyle.⁵⁴ De auteurs van de detectiveromans die hij las, waren dus naar zijn mening onvolledig in de verklaring hoe de detective tot zijn conclusies kwam. Conan Doyle ging nadenken over het toepassen van wetenschappelijke technieken in de opsporing. Als student geneeskunde aan de Universiteit van Edinburgh volgde hij college bij de chirurg en professor geneeskunde Joseph Bell. De professor was blijkbaar gecharmeerd van Conan Doyle, aangezien Bell hem tijdens de studie inhuurde als een ambulante assistent voor zijn praktijk. In zijn autobiografie schrijft Conan Doyle bescheiden: “For some reason which I have never understood why he singled me out from the drove of students who frequented his wards and made me his out-patient clerk, which meant that I had to array his out-patients, make simple notes of their cases, and then show them in, one by one, to the large room in which Bell sat in state surrounded by his dressers and students”.⁵⁵ Zo woonde Conan Doyle samen met zijn medestudenten vele zaken bij waarin Bell zijn – zoals Conan Doyle de analysemethode van Bell noemt - deductieve vaardigheden liet zien. Later in dit hoofdstuk zal ik laten zien dat deductie niet de juiste omschrijving voor Bells manier van observeren is.

In het filmfragment vertelt Conan Doyle vol lof over Bell en zijn analysetechniek. Bell kon bijzondere informatie vergaren enkel door een persoon met zijn ogen te bestuderen. “He would look at the patient, he would hardly allow the patient to open his mouth. But he would make his diagnosis of the disease, but also very often of the patient’s nationality or occupation among other points, entirely by his part of observation”, aldus Conan Doyle.⁵⁶ In zijn autobiografie vertelt de schrijver over een van Bells beste zaken waar Conan Doyle getuige van was. Nadat Bell de betreffende patiënt de hand heeft geschud en zijn medische klachten heeft angehooord, weet hij zijn studenten te vertellen dat de man onlangs ontslagen was uit het leger. De patiënt was volgens Bell als onderofficier onderdeel van een Schots regiment dat gestationeerd was in Barbados. De patiënt bevestigde één voor één de beweringen van Bell. Conan Doyle:

⁵⁴ Arthur Conan Doyle Interviewed on Sherlock Holmes and Spirituality (versie: 16 april 2009) <https://www.youtube.com/watch?v=XWjgt9PzYEM> (21 mei 2013)

⁵⁵ Arthur Conan Doyle, *Memories and adventures* (1924) 20.

⁵⁶ Arthur Conan Doyle Interviewed (versie: 16 april 2009)

“You see gentlemen,” he would explain, “the man was a respectful man but did not remove his hat. They do not in the army, but he would have learned civilian ways had he been long discharged. He has an air of authority and he is obviously Scottish. As to Barbados, his complaint is elephantiasis, which is West-Indian and not British.” To his audience of Watsons it all seems very miraculous until it was explained, and then it became simple enough.”⁵⁷

Bell wist uit de begroeting van de man op te maken dat de patiënt een Schotse onderofficier was. De burgerlijke manier van groeten, waarbij het hoofddekseel wordt afgenomen, had de onderofficier nog niet geleerd. Daarom concludeerde Bell dat de patiënt nog niet zo lang geleden was teruggekeerd van zijn missie. De man had de olifantsziekte, waarbij lichaamsdelen opzwellen en de huid een grove structuur krijgt. Elefantiasis kon hij volgens Bell alleen hebben opgelopen in Midden- en Zuid-Amerika, het toenmalige West-Indië. Waarom hij direct Barbados noemt, is in de autobiografie van Conan Doyle onduidelijk. Het kan zijn dat Barbados het enige land in dit werelddeel was waar destijds een Schotse legerbasis was gestationeerd. Dit heb ik niet kunnen achterhalen. De kans is ook groot dat Conan DoYLES optekening van de analyse van Bell onnauwkeurig is. Hij schreef de autobiografie namelijk ongeveer dertig jaar nadien.

Een man met een techniek zoals die van Bell zou in de opsporing nooit afhankelijk zijn van geluk, zo redeneerde de schrijver. Conan Doyle bedacht een aantal kunstjes dat een detective zou kunnen gebruiken bij het oplossen van een misdaad en begon verhalen te schrijven over Sherlock Holmes. Bells redentietechnieken zijn duidelijk terug te vinden in de Holmesverhalen. In de inleiding van dit onderzoek kwam de eerste kennismaking tussen Watson en Holmes al ter sprake. De twee worden aan elkaar voorgesteld door Stamford: een voormalig ziekenverzorger van Dr. Watson. Op dat moment is Stamford werkzaam in het ziekenhuis waar ook Holmes in het laboratorium werkt. Holmes en Watson hebben beiden onafhankelijk van elkaar Stamford laten weten op zoek te zijn naar een woning dan wel huisgenoot. Als hij ze voorstelt aan elkaar merkt Holmes al direct op dat Watson onlangs in Afghanistan is geweest, tot verbazing van laatstgenoemde. Een onbekend aantal weken later wonen de twee al weer enige tijd samen. Op een ochtend leest Watson in een tijdschrift een artikel met de titel ‘The book of life’. De auteur bepleit hoeveel profijt een oplettende man kan

⁵⁷ Arthur Conan Doyle, *Memories and adventures* (1924) 21.

hebben bij een nauwkeurige bestudering van zijn omgeving. “The writer claimed by a momentary expression, a twitch of a muscle or a glance of an eye, to fathom a man’s inmost thoughts”, vat Watson samen.⁵⁸ Onzin (“What ineffable twaddle!”), concludeert hij later.⁵⁹ Het is volgens Watson intelligent geschreven, maar de theorie van deductie zoals gepresenteerd in het artikel, gaat niet op voor de werkelijkheid. Nadat Holmes bekent dat hij de auteur van ‘The book of life’ is, probeert de detective Watson te overtuigen van de praktische toepasbaarheid van deductie en observatie. Hij herinnert Watson aan zijn opmerking bij de eerste kennismaking, toen Holmes vroeg of Watson net terug was uit Afghanistan. Vervolgens legt hij zijn redenering uit, die Holmes zelf betitelt als de “train of thoughts”.⁶⁰

Here is a gentleman of a medical type, but with the air of a military man. Clearly an army doctor, then. He has just come from the tropics, for his face is dark, and that is not the natural tint of his skin, for his wrists are fair. He has undergone hardship and sickness, as his haggard face says clearly. His left arm has been injured. He holds it in a stiff and unnatural manner. Where in the tropics could an English army doctor have seen much hardship and got his arm wounded? Clearly in Afghanistan.⁶¹

De gelijkenissen met de dialoog die Conan Doyle beschrijft betreffende de zaak van Bell zijn treffend. En dan gaat het nog niet eens om de overeenkomst met betrekking tot de personen die worden geobserveerd (die allebei net terug zijn van een militaire missie in het buitenland). Holmes en Bell kunnen informatie van het verleden van het ‘onderzoeksubject’ aflezen, door enkel het gedrag en de uiterlijke kenmerken van de betreffende persoon te observeren. Hij nam zijn hoed niet af tijdens de begroeting, dus de patiënt heeft tot voor kort in het leger gezeten. Hij houdt zijn arm stijf, dus heeft Watson zijn arm ooit verwond.

⁵⁸ Conan Doyle, ‘A study in scarlet’ (2009) 23.

⁵⁹ Ibidem 23.

⁶⁰ Ibidem 24.

⁶¹ Ibidem.

Geen deductie, maar abductie

Holmes' onderzoeksmethode wordt door onderzoekers vaak in één adem genoemd met deductie. Ook Conan Doyle en Holmes zelf verwijzen - zoals dit hoofdstuk al eerder liet zien - naar deze term. Bij deductie is er allereerst een algemene regel. Deze regel wordt toegepast op een individueel geval en daaruit komt een conclusie voort betreffende dat geval. Een bekend voorbeeld is de raaf. De algemene regel is: alle raven zijn zwart. Het individuele geval is: die vogel is een raaf. De conclusie die daarop volgt is: de vogel is zwart. De redenering van Bell en Holmes verloopt anders. Holmes ziet dat Watson zijn arm stijf houdt. Iedereen die zijn of haar arm ooit verwond heeft, houdt daarna diezelfde arm stijf, dus concludeert Holmes dat Watson zijn arm heeft verwond. Holmes neemt een individueel geval waar en past daar een algemene regel op toe. De algemene regel die Holmes toepast en het verband dat Holmes legt tussen het individuele geval en die algemene regel is zeer betwistbaar. Een stijve arm hoeft niet het gevolg te zijn van een verwonding, het kan ook een aangeboren afwijking zijn of de nasleep van een fanatiek potje tennis. Bij een analyse van Bells redeneervermogen wordt eenzelfde dubieuze verbinding gelegd. De patiënt neemt zijn hoed niet af (individueel geval). In het leger nemen mannen hun hoed niet af (algemene regel), dus de patiënt heeft in het leger gediend. De betreffende man kan ook geen manieren hebben geleerd en slecht op de hoogte zijn van de negentiende eeuwse-etiquette. Holmes' redenering heeft dus niets te maken met deductie.

Welke redentietechniek past Holmes dan wel toe? Wat Holmes doet is dat hij een verschijnsel waarneemt en daar een mogelijke verklaring voor zoekt. Om opnieuw het voorbeeld van de arm van Watson te nemen: Holmes ziet dat Watson zijn arm stijf houdt. Een mogelijke reden voor het stijf houden van de arm is dat Watson in het verleden die ledemaat heeft verwond. Holmes kiest op dat moment de verklaring van de verwonding als de juiste verklaring. Marcello Truzzi beweert terecht dat de analysemethode van de detective meer overeenkomsten vertoont met abductie, een term die afkomstig is van de logicus Charles Sanders Peirce.⁶² Bij abductie wordt een mogelijke reden door de analist uitverkozen tot de juiste. Dat betekent dat een aantal verklaringen tegen elkaar wordt afgewogen. De - in de ogen van de analist - meest

⁶² Marcello Truzzi, 'Sherlock Holmes, applied social psychologist', in: Umberto Eco en Thomas A. Sebeok (red), *The Sign of Three: Dupin, Holmes, Peirce* (Bloomington 1988) 69.

waarschijnlijke reden wordt gekozen als de goede: een “gevolgtrekking tot de beste verklaring”.⁶³ De abducerende manier van redeneren wordt ook aangeduid als retroductie of hypothetische gevolgtrekking en past bij de geestwetenschappen.⁶⁴ In tegenstelling tot de methodes deductie en inductie die aansluiten bij het positivisme.

Aandacht voor details

Bij deze methode concentreren Bell en Holmes zich op de details, die anderen (zoals Watson) in eerste instantie over het hoofd zien: de begroeting van de patiënt, de beweging van een arm, de verwildering in het gezicht en de verkleuring van de huid. Carlo Ginzburg plaatst deze analysemethode binnen een wetenschappelijke stroming die in de tweede helft van de negentiende eeuw opkomt. Hij trekt een vergelijking tussen de methodes van kunsthistoricus Giovanni Morelli, psycholoog Sigmund Freud en detective Holmes. Morelli publiceerde tussen 1874 en 1876 een serie artikelen over een methode om de schilder van oude onbekende werken vast te stellen. Om kopieën van originelen te onderscheiden, letten de kunsthistorici van voor die tijd op de meest in het oog springende kenmerken van een schilderij. Morelli stelt dat die kenmerken tegelijkertijd ook het meest makkelijk te vervalsen zijn. De kunsthistoricus bedacht daarom dat een schilderij beter kon worden bestudeerd door op de details te letten. De specifieke kenmerken waarop volgens Morelli gelet moest worden, zijn de nagels, de oorlellen of de vorm van de vingers van de geportretteerde.⁶⁵

Ginzburg ziet parallellen tussen de methode van Morelli en de psychoanalyse van Freud. Daarbij citeert hij Edward Wind, die al eerder onderzoek deed naar de methoden van Morelli. Wind redeneerde: “Enige van Morelli’s tegenstanders vonden het vreemd ‘dat de persoonlijkheid juist daar gezocht moet worden waar ze zich het minst doet gelden’. Maar op dit punt zou de moderne psychologie zeker aan Morelli’s kant staan: onze kleine, onbewuste gebaren onthullen meer van [sic.] ons karakter dan welk formeel, zorgvuldig ingestudeerd optreden ook.”⁶⁶ De begrippen ‘moderne psychologie’ en ‘kleine, onbewuste gebaren’ zijn in verband te brengen met de psychoanalyse van

⁶³ Peter Lipton, ‘Inference to the best explanation’, in: W.H. Newton-Smith (red), *A companion to the philosophy of science* (Blackwell 2000) 184-193.

⁶⁴ Thomas A. Sebeok analyseert de methode van Peirce in: Thomas A. Sebeok, ‘One, Two, Three Spells UBERTY (In Lieu of an Introduction)’, in: Umberto Eco en Thoma A. Sebeok (red), *The Sign of Three: Dupin, Holmes, Peirce* (Bloomington 1988) 1-10.

⁶⁵ Ginzburg, ‘Sporen. Wortels van een indicie-paradigma’, (1988) 207.

⁶⁶ Ibidem 209.

Freud. Om de ware aard van een persoon bloot te leggen, moet de arts zich concentreren op de verscholen details van de persoonlijkheid. De invloed van Morelli op Freud wordt bevestigd in Freuds essay over de *Mozes van Michelangelo*, waarin de auteur verklaart dat Morelli's "werkwijze nauw verwant is met de techniek van de medische psychoanalyse".⁶⁷ Freud zegt in het essay dat hij kennismaakte met de theorie van Morelli lang voordat hijzelf de psychoanalyse ontwikkelde. Morelli was dus een inspiratiebron van Freud. Morelli verschaftte hem "de suggestie van een interpretatiemethode gebaseerd op als onbelangrijk terzijde geschoven materiaal, op bijzaken, die echter voor veelzeggend worden gehouden".⁶⁸

De kunsthistoricus Enrico Castelnuovo legde in 1968 al voor Ginzburg een relatie tussen de theorie van Morelli en de werkwijze van Holmes. "De kunstkenner is te vergelijken met de detective die de dader (dus degene die schuldig is aan het schilderij) ontdekt op grond van aanwijzingen waar de meeste mensen overheen kijken", zo legt Ginzburg de theorie van Castelnuovo uit.⁶⁹ Iedereen die ooit met de fictieve detective in aanraking is gekomen, moet dit aspect van zijn onderzoeksmethode zeer bekend voorkomen. In zijn sporenonderzoek ziet Holmes details die Watson en de rechercheurs van Scotland Yard niet zien. De detective erkent de waarde die ligt in de onopvallende kenmerken van de plaats delict, net als Morelli dat doet in een schilderij.

De overeenkomsten tussen de theorieën van Morelli, Freud en Holmes zijn te verklaren door hun achtergrond te bekijken. Bij alle drie de heren zijn hun denkbeelden afkomstig uit de geneeskunde. Eerder in dit hoofdstuk wijdde ik al uit over de medische praktijken van Conan Doyle. Freud was eveneens een arts en Morelli een doctor in de medicijnen. "In alle drie de gevallen krijgt men een glimp te zien van de medische semiotiek, een tak van wetenschap die het mogelijk maakt van ziekten die voor de directe waarneming niet toegankelijk zijn, een diagnose te stellen op basis van symptomen aan de oppervlakte, die in de ogen van een leek – zoals Watson – soms irrelevant lijken", zegt Ginzburg.⁷⁰

⁶⁷ Ginzburg, 'Sporen. Wortels van een indicie-paradigma' (1988) 210.

⁶⁸ Ibidem 212.

⁶⁹ Ibidem 208.

⁷⁰ Ibidem 214.

Hermeneutiek of positivisme?

Deze medische semiotiek is in een nog bredere context te plaatsen die begon in de jaren zeventig van de negentiende eeuw. In dat decennium kwam een paradigma opzetten in de geesteswetenschappen dat gebaseerd was op de semiotiek. De kerngedachte van dit indicieparadigma is dat “[o]ok al is de werkelijkheid ondoorzichtig, er bestaan niettemin geprivilegieerde gebieden – sporen, indiciën – die de sleutel leveren tot haar ontcijfering.”⁷¹ Daarbij gaat het niet om te komen tot een abstracte generalisatie. Het doel is om het verhaal te reconstrueren.⁷² De bewering van literatuurwetenschapper James Kissane en patholoog John M. Kissane dat Holmes “the champion of empirical science” is, klopt dus niet.⁷³ De constructie van een verhaal gaat in tegen het positivisme, de wetenschappelijke stroming die eveneens in de negentiende eeuw opkwam. De positivistische methode leverde juist generalisaties op en schepte onweerlegbare kennis over de natuur (zoals scheikunde) en later ook de mens (zoals de sociologie).

De wetenschap was volgens de positivisten de enige manier om tot deze ultieme kennis over de wereld te komen. Door empirisch onderzoek konden algemene regels opgesteld worden. Het positivisme leunt daarmee op de inductieve redentatie. Dit hoofdstuk behandelde eerder al deductie en abductie. Bij inductie wordt een algemene wet opgesteld door een groep individuele gevallen te bestuderen. Een voorbeeld: er wordt onderzoek gedaan naar de kleur van raven. Bij inductie gaat een analist turven hoeveel van de honderd raven zwart zijn. Als de onderzoeker klaar is, constateert de persoon dat alle honderd raven zwart waren. De algemene regel die hier uit volgt is dat alle raven zwart zijn. Vervolgens kan deze conclusie weer worden toegepast in een deductieve manier van redeneren. Daarmee staat het positivisme tegenover de abductieve manier van redentatie, waarbij een aantal hypothesen wordt bedacht en de beste verklaring wordt verkozen tot de juiste hypothese.

De vraag is nu tot welke wetenschappelijke stroming de abductieve analysemethode - die door Holmes wordt toegepast - wel gerekend kan worden. In zijn onderzoek is de fictieve detective niet enkel aan het waarnemen. Zoals Ginzburg al benadrukte gaat het bij de medische semiotiek om het reconstrueren van een verhaal

⁷¹ Ginzburg, ‘Sporen. Wortels van een indicie-paradigma’ (1988) 243.

⁷² Chunglin Kwa, *De ontdekking van het weten. Een andere geschiedenis van de wetenschap* (Amsterdam 2009) 64.

⁷³ James Kissane & John M. Kissane, ‘Sherlock Holmes and the ritual of reason’, *Nineteenth-Century Fiction* 17 (1963) 356.

achter een verschijnsel. Holmes ziet een bepaald detail en probeert te begrijpen welke verklaringen er voor het onopvallende kenmerk zijn. Vervolgens kiest hij welke verklaring voor hem de meest logische is. Deze beschrijving vertoont sterke overeenkomsten met wat de Duitse historicus Wilhelm Dilthey *verstehen* noemde. Bij de *verstehende* of hermeneutische methode van Dilthey is de observatie slechts een onderdeel van de analyse. Door handelingen te bestuderen, tracht de onderzoeker innerlijke beweegredenen bloot te leggen. Volgens Dilthey zijn de mens en zijn motieven niet te verklaren door middel van natuurwetenschappelijk onderzoek. Met deze opmerking zet de historicus de hermeneutiek tegenover het positivisme, dat wel gelooft in de bestudering van de mens met behulp van empirisch onderzoek zoals dat gebeurt in de sociologie.⁷⁴

Conclusie

In de inleiding van dit hoofdstuk stelde ik de vraag: waarop baseerde Conan Doyle de werkwijze van Holmes en op welke manier analyseert de detective het bewijsmateriaal in een zaak? Conan Doyle, naast schrijver ook een arts, is geïnspireerd door zijn professor aan de universiteit: Joseph Bell. In zijn lessen liet Bell de studenten zien welke informatie er uit enkel observatie gehaald kan worden. Deze vaardigheden verwerkte Conan Doyle in de Holmesverhalen. Holmes past dezelfde werkwijze toe als Bell. De term die Conan Doyle – en met hem vele andere wetenschappers - daar aan verbond is deductie. Het juiste begrip voor de analysemethode van Holmes en Bell is echter abductie. De detective neemt een verschijnsel waar en bedenkt vervolgens welke gevolgtrekkingen daaruit kunnen worden gemaakt. De meest waarschijnlijke wordt gekozen tot de juiste hypothese. Althans, tot er nieuw (indirect) bewijs is dat die theorie weerlegt. Bij deze abductieve manier van analyseren is de aandacht voor details van belang. Ginzburg ziet dezelfde belangstelling voor onopvallende kenmerken in het werk van kunsthistoricus Morelli en de psychoanalyse van Freud. Het doel bij zowel Morelli als Freud en Holmes is, om het verhaal achter de zichtbare feiten te reconstrueren. Dit gaat in tegen een kerngedachte van het positivisme: het nastreven van de creatie van abstracte generalisaties. De aandacht voor details en de abductie van Holmes lijken in

⁷⁴ Michiel Leezenberg & Gerard de Vries, *Wetenschapsfilosofie voor geesteswetenschappen* (Amsterdam 2005) 138.

sterke mate op de hermeneutische methode van Dilthey, waarin het eveneens draait om het begrijpen van de drijfveer van de mens.

III

Fictie en werkelijkheid

Theorieën over Holmes en de forensische geneeskunde

In de inleiding van deze scriptie kwam het concept “devices of truth” van Ronald R. Thomas al ter sprake. Omdat het onderzoek van Thomas de aanleiding is voor deze scriptie, besteed ik in dit hoofdstuk aandacht aan zijn theorieën met betrekking tot de Holmesverhalen ‘A scandal in Bohemia’, *The sign of four* en *A study in scarlet*. De deelvraag van dit hoofdstuk is: welke rol kent Thomas toe aan de forensische geneeskunde in de verhalen van Conan Doyle en hoe beargumenteert de literatuurwetenschapper dat? Aan de hand van de beantwoording van deze vraag kan ik mijn eigen onderzoeksresultaten in hoofdstuk vier vergelijken met de bevindingen van Thomas. Thomas richt zich in zijn onderzoek erg op de beïnvloeding van het lezerspubliek als één geheel. De Amerikaanse literatuurwetenschapper Lawrence Frank vindt dat Thomas met zijn onderzoek de vrije wil of *agency* van de lezer onderschat. De Amerikaanse literatuurwetenschapper Ellen Burton Harrington is in deze discussie op de hand van Thomas. Ze beweert dat Holmes een geruststellend effect heeft op de maatschappij. Voor mijn scriptie is de nadruk die Thomas legt op het imperialisme en de koloniale problematiek niet zozeer van belang, maar de kritiek van Frank daarop wél. Om die reden wil ik het hier toch bespreken.

A study in scarlet en The sign of four

In *A study in scarlet* en *The sign of four* spelen de Britse (oud)koloniën Amerika en India een belangrijke rol. Thomas plaatst de twee verhalen in de context van het nieuwe imperialisme van Groot-Brittannië. Het Britse rijk werd in de laatste twee decennia van de negentiende eeuw beschuldigd van de illegitieme economische uitbuiting van zijn koloniën. De detectiveromans confronteerden de lezer met een drietal politieke vraagstukken. Er waren schuldgevoelens over het Britse beleid, de koloniën waren uit op wraak en de Engelsen vroegen zich af hoe ze zich konden verdedigen tegen de

groeierende weer- en opstand.⁷⁵ Het wankelende imperialisme sijpelt volgens Thomas door in de boeken van Conan Doyle.

De wetenschappelijke analyse door Holmes van de vinger- en voetafdruk in *A study in scarlet* en *The sign of four* zorgde niet alleen voor de ontmaskering van de crimineel. Thomas voegt daar aan toe: "[I]t would also operate as a displacement or reconfiguration of troublesome issues in foreign policy and the nation's sense of its own identity."⁷⁶ Het forensisch onderzoek van Holmes herschikt de problemen die het Britse rijk op dat moment heeft met betrekking tot de buitenlandpolitiek en hun eigen identiteit. De strategie die werd gebruikt om in de koloniën primitieve volken te vervolgen tijdens het nieuwe imperialisme, werd eveneens toegepast op het aanpakken van de misdaad in Engeland. Deze stelling onderbouwt Thomas met een analyse van de eerste Sherlock Holmesroman: *A study in scarlet* (1887). In het verhaal inspecteert Holmes de plaats van het delict. Op de muur staat met bloed het woord 'RACHE' geschreven. Terwijl de rechercheurs van Scotland Yard zich richten op de betekenis van het woord (is het Duits voor wraak, of wilde de schrijver van de tekst de naam Rachel spellen?), concentreert Holmes zich op de materiële aspecten van de tekst. Hoe groot was de schrijver van de tekst, lettende op de locatie van RACHE op de muur? Welke nationaliteit heeft hij of zij als er wordt gekeken naar de stijl van de tekst?

Daarmee doet Holmes volgens Thomas hetzelfde als de antropologische criminologen in de tijd van Conan Doyle deden met een leugendetectortest of bij een analyse van een vingerafdruk. "[T]he body betrays the truth about the criminal in the form of an automatic anatomical writing that is legible to the eyes of the trained expert."⁷⁷ De forensisch deskundige en de fictieve detective kunnen het lichaam van de misdadiger lezen en daarmee de misdaad oplossen. Deze vergelijking van Thomas gaat niet helemaal op, omdat het bij het sporenonderzoek in het geval van *A study in scarlet* gaat om een geschreven tekst en niet een vingerafdruk. Bovendien stelt Holmes, zoals ik in hoofdstuk 2 heb laten zien, hypotheses op nadat hij het indirecte bewijs heeft bestudeerd met aandacht voor de details. De criminologen hebben eveneens aandacht voor de details (denk maar bij een leugendetectortest aan de onopvallende

⁷⁵ Thomas, *Detective fiction* (2002) 220.

⁷⁶ Ibidem 222.

⁷⁷ Ibidem 223.

lichaamsbewegingen die verraden dat een verdachte aan het liegen is), maar zij passen niet zoals Holmes de abductieve redenatie toe.

Holmes lost de zaak mede op door de vreemdheid van de dader te herkennen in de sporen die hij achterlaat. Met het woord vreemdheid (Thomas gebruikt het woord “foreignness”) bedoelt Thomas de aspecten die behoren tot een persoon die niet uit Groot-Brittannië komt.⁷⁸ En Holmes krijgt hierin gelijk. De moordenaar blijkt de Amerikaan Jefferson Hope te zijn, die banden had met de mormonen.

Bij de eerste analyse vermoedde de detective dat de moordenaar een politiek motief had, maar daar komt hij de tweede keer op terug. Uiteindelijk ontdekt Holmes dat de moord een wraakactie betreft wegens liefdesperikelen. Thomas laat zien dat in een groot deel van de Holmesverhalen de dader een persoonlijk en geen politiek motief heeft. Hij maakt een vergelijking met de criminologische literatuur van het einde van de negentiende eeuw, waarin crimineel gedrag verklaard werd met medische redenen in plaats van sociale oorzaken. Holmes neigt er naar om elke misdaad een persoonlijke oorzaak te geven.⁷⁹ Thomas legt uit dat het echter gecompliceerder ligt dan dat. De narratieve structuur van de verhalen van Conan Doyle geeft aan dat de persoonlijke motieven van een misdadiger voortkomen uit de politieke achtergrond van de betreffende persoon. “[T]he political and the personal are incorporated together by associating the criminal with the foreign body.”⁸⁰ De persoonlijke en politieke beweegredenen worden door de structuur van het detectiveverhaal met elkaar verweven.

Dus hoewel het soms lijkt dat Holmes de beweegredenen voor een misdaad op het persoonlijke vlak zoekt, toch wordt het motief van de dader verklaart door de vreemde of beter gezegd niet-Britse achtergrond van de dader. In het geval van *A study in scarlet* is het motief van de moordenaar persoonlijk, maar het feit dát hij de moord pleegde komt door de ongeciviliseerde cultuur van de mormonen.

In *The sign of four* (1890) onderzoekt Holmes geen vinger- maar een voetafdruk. Bij het onderzoek van een diefstalmoord in een herenhuis ontdekt de detective een afdruk van een voet in creosoot, een steenkoolteerdistillaat. Thomas vertelt hoe Holmes opmerkt dat er twee daders zijn en dat een van de daders nooit schoenen draagt. Deze

⁷⁸ Thomas, *Detective fiction* (2002) 223.

⁷⁹ Ibidem 224.

⁸⁰ Ibidem 226.

conclusie trekt Holmes omdat er in de voetafdruk duidelijk te zien is dat de tenen van de dader ver uit elkaar staan. Ook hier blijkt de detective weer feilloos zijn werk te hebben gedaan. De man die een afdruk van zijn voet achterliet, blijkt aan het einde van het verhaal afkomstig uit India.

De man uit India, Tonga, werkte samen met een Britse oud-soldaat, Jonathan Small. De twee braken bij het herenhuis in, schoten één van de twee bewoners dood met een gifpijlje en stalen een Indische schat. De uitbuiting van de Indische kolonie door het Britse rijk heeft in het verhaal een expliciete rol. De schat is namelijk door de ouders van de bestolen bewoners (twee Britse officieren) in het verleden meegenomen uit de kolonie India tijdens de Indiase opstand van 1857. Het wangedrag van de Britten en de criminele daad van Small – de diefstal van de schat – wordt in het verhaal echter overschaduwd door de barbaarse actie van Tonga. “There is no sense of outrage over conquest or plunder, only the natural action bred by the ‘instincts’ of a ‘savage’ criminal body, the traces of which are easily discernible to the scientific eye.”⁸¹ Tonga wordt neergezet als een wilde die koelbloedig en puur instinctief, zonder persoonlijk of politiek motief, een moord pleegde.

Thomas demonstreert hier hoe een zwarte bladzijde in de geschiedenis van het Britse koninkrijk – de uitbuiting van de Indische kolonie – wordt erkend, maar tegelijkertijd ook wordt genuanceerd door de nadruk te leggen op het barbarisme van de inheemse bevolking van India. De diefstal van Small moet worden afgekeurd, maar de onvergeeflijke moord wordt gepleegd door de beestachtige Tonga.

Foucaultiaanse visie

De literatuurwetenschapper Lawrence Frank verzet zich tegen de Foucaultiaanse visie op het detectivegenre van de negentiende eeuw, een visie die hij ook toeschrijft aan Thomas. Hij bekritiseert onder meer het onderzoek van de literatuurwetenschapper D. A. Miller die beweert dat de detectiveromans het panoptische sociale systeem bevorderen. Daarmee bedoelt Miller een wereldbeeld waarin burgers zich aan de regels van de macht houden, doordat de bevolking het idee heeft dat ze continu geobserveerd worden gehouden. Frank: “In a tour de force Miller argues that detective fiction serves the aim of a bourgeois, panoptical society not only by promoting an existing ideology, but by creating in its readers certain anxieties that are then controlled as the reader

⁸¹ Thomas, *Detective fiction* (2002) 233.

polices his or her own consciousness to avoid deviant behavior.”⁸² De fictieve detectives dienen dat wereldbeeld door angsten bij de lezer op te wekken. Vanaf dat moment onderdrukt de lezer afwijkend gedrag (ten opzichte van het geaccepteerde gedrag in de maatschappij) in zijn of haar bewustzijn.

Frank ziet de Foucaultiaanse ideeën van Miller terug in het onderzoek van Thomas. Thomas meent dat de forensische wetenschap en de detectiveromans in de late negentiende en vroege twintigste eeuw het complexe bewustzijn van de mens onderkennen. Door de forensische wetenschap en het detectivegenre zou een ingewikkeld geheel van discoursen over het begrip subjectiviteit zijn ontstaan, die de grenzen van de zelfstandigheid van de mens afbakenen. “Such collusion transforms individuals into figurative machines denied the complex mental life that Romantic literature offered as a model of human consciousness”, zegt Frank.⁸³ Thomas negeert volgens Frank met zijn conclusie de invloed van de Romantische literatuur op het zelfbewustzijn van de mens.

Frank trekt terecht de hegemonische samenhang van de maatschappij die Thomas schetst in twijfel. Het is erg onwaarschijnlijk dat detectiveromans en de forensische wetenschap de denkwereld van een persoon beperken. Thomas overschat hier de invloed van de literatuur op het denkvermogen van het individu.

Holmes werkt geruststellend

Toch gaat Franks vergelijking tussen Thomas en Miller niet geheel op. Miller heeft het over het verspreiden van een angst die voorkomt dat mensen een misdrijf plegen, omdat de kans groot is dat ze gepakt worden. Thomas daarentegen ziet het effect van de detectives rooskleuriger en benadrukt dat het lezerspubliek gerustgesteld wordt. In haar onderzoek naar de ideologische laag van de forensische wetenschap in de Holmesverhalen en in de Amerikaanse televisieserie *CSI*, trekt de Amerikaanse literatuurwetenschapper Ellen Burton Harrington dezelfde conclusie: in de Holmesverhalen zit een narratieve formule verscholen die het publiek moet geruststellen. Net als Thomas is Harrington van mening dat de verhalen over Holmes de lezer vertellen dat de misdadiger onvermijdelijk door de wetenschap wordt

⁸² Lawrence Frank, *Victorian detective fiction and the nature of evidence* (New York 2003) 5.

⁸³ *Ibidem*.

ontmaskerd. “This ideology, that science will inevitably catch our criminals, those ‘traitors at the gate’, and return society to a state of precarious security, if not innocence, certainly seems to recall a religious faith that crime will not go unpunished, that good will prevail over evil”, zegt Harrington.⁸⁴ Het vertrouwen van de burger in de wetenschap met betrekking tot het opsporen van criminelen vergelijkt Harrington hier met een religieus vertrouwen dat het goede altijd het kwade overwint.

Dat rijmt echter niet met de bewering die Harrington in hetzelfde onderzoek doet, wanneer ze spreekt over een “gentleman’s agreement” tussen de schrijver en de lezers van de Holmesverhalen.⁸⁵ De verhalen van Conan Doyle bevatten feiten die in de werkelijkheid onmogelijk zijn. Als voorbeeld neemt Harrington ‘The speckled band’. In het verhaal wordt een slang als moordwapen gebruikt. Conan Doyle impliceert dat de slang een fluitje kan horen, melk drinkt, overleeft in een luchtdichte kluis en een mens direct kan doden.⁸⁶ Dit zijn een voor een feiten die niet kloppen met de werkelijkheid. De lezers beloven in het herenakkoord als het ware dat zij niet te kritisch zullen kijken naar deze tekortkomingen. Wat Harrington hier doet, heeft iets weg van het *boundary-work* dat ik in de inleiding en in hoofdstuk één besproken heb. Ze schrijft verschillende karakteristieken toe aan de interpretatie van de lezers, zodat haar theorieën kloppen. In het herenakkoord nemen de lezers de Holmesverhalen niet te serieus, ze zijn immers op de hoogte van de incorrecte feiten. Maar als diezelfde lezers zien hoe Holmes elke keer weer de misdadiger weet te pakken, krijgen zij een geruststellend gevoel dat de wetenschap de criminelen altijd achterhaalt.

Conclusie

Thomas beweert dat de detectiveliteratuur belangrijk was voor de acceptatie van forensische onderzoeksmethoden in de maatschappij. Tegelijkertijd zorgde de verwerking van forensische technieken in de verhalen ervoor dat de lezer ontzag kreeg voor Holmes. Tevens stelt Thomas dat de wetenschappelijke kennis van Holmes het beeld van verontrustende ontwikkelingen in een ander licht zette. Met verontrustende ontwikkelingen doelt hij op de groeiende weerstand van de inlanders in de koloniën, de toenemende kritiek op het imperialisme en de worsteling met de Britse identiteit. De

⁸⁴ Ellen Burton Harrington, ‘Nation, identity and the fascination with forensic science in Sherlock Holmes and CSI’, *International journal of cultural studies* 10 (2007) 378.

⁸⁵ Ibidem 370.

⁸⁶ Ibidem 369.

Harrington beaamt de bewering van Thomas. Harrington zegt dat detectiveromans een geruststellende werking hadden op het lezerspubliek: de crimineel wordt onvermijdelijk door de wetenschap ontmaskerd. Frank verwijt Thomas - en dus ook Harrington - dat hij de vrije wil of *agency* van het lezerspubliek onderschat. Daarmee, zegt Frank, vergeet Thomas de invloed van de Romantische literatuur op het zelfbewustzijn van de mens.

DEEL 2

Analyse van drie Holmesverhalen

Nadat ik in het eerste deel de historische en theoretische context van mijn onderzoek uiteen heb gezet, worden in dit deel de overeenkomsten en verschillen bekeken tussen de forensische onderzoeksmethoden (zoals die zijn besproken in hoofdstuk één) en de werkwijze van Holmes in de verhalen van Conan Doyle. In de inleiding vermeldde ik al dat ik drie verhalen ga analyseren die Thomas niet bestudeerd heeft, zodat ik kan toetsen of zijn conclusies ook opgaan voor andere verhalen. Deze drie verhalen bespreek ik uitvoerig in de komende drie hoofdstukken. Allereerst analyseer ik ‘The Boscombe Valley mystery’ (1891) in hoofdstuk vier, vervolgens ‘The adventure of the Norwood builder’ (1903) in hoofdstuk vijf en ‘The adventure of the Bruce-Partington plans’ (1912) in hoofdstuk zes. Om de vergelijking tussen de werkelijke forensische onderzoeksmethoden en die van Holmes te maken, heb ik hoofdstuk vier en vijf opgedeeld in vier delen. Allereerst vertel ik kort waar het verhaal over gaat (*a.*), vervolgens zet ik uiteen welke onderzoeksmethode Holmes gebruikt (*b.*), als derde vergelijk ik deze methoden met de werkelijke forensische onderzoeksmethoden (*c.*) en tot slot besteed ik veel aandacht aan abductie (*d.*), zoals besproken in hoofdstuk twee. Om de hoofdvraag van deze scriptie te beantwoorden, is het noodzakelijk om het uitgebreider over abductie te hebben. Want hoewel ik in eerste instantie dacht enkel te kunnen kijken naar de forensische onderzoeksmethoden, bleek na het lezen van alle Holmesverhalen dat zij een ondergeschikte rol hebben. Holmes past forensische methoden toe, maar vaak alleen om zijn abducerende redenering te ondersteunen of bij te sturen. Om die reden besteed ik in de eerste twee casestudies veel aandacht aan abductie en gaat de derde casestudy zelfs helemaal over abductie.

In dit hoofdstuk komen drie forensische onderzoeksmethoden ter sprake: de fotografie, de antropometrie en de vingerafdruk. Uit een uitvoerige analyse van alle verhalen in de Holmescanon blijkt dat geen enkele keer fotografie als identificatiemiddel wordt gebruikt. In de eerste casestudie over ‘The Boscombe Valley mystery’ gebruikt de detective in zijn onderzoek elementen van de antropometrie van Alphonse Bertillon. In

de tweede casestudie over 'The adventure of the Norwood builder' speelt een duimafdruk van bloed een doorslaggevende rol in een vermeende moordzaak. Voor inspecteur Lestrade is het een sluitend bewijs voor de schuld van de verdachte, voor Holmes juist de bevestiging van zijn eigen hypothese dat de verdachte onschuldig is. Dit is het enige verhaal in de gehele Holmessengerie waarin een vingerafdruk voorkomt.

Fotografie in Sherlock Holmes

Ondanks het feit dat fotografie door Holmes niet gebruikt wordt als identificatiemiddel, wil ik in deze inleiding wel kort stil staan bij de andere rol van fotografie die door Thomas besproken is. In de inleiding van deze scriptie was te lezen dat foto's een plek hebben in 'A scandal in Bohemia'. Thomas laat in zijn onderzoek zien dat foto's in het verhaal van Holmes geen rol spelen in de oplossing van de zaak, maar ze wel degelijk cruciaal zijn in de verhaallijn en spanningsboog. Bijzonder interessant voor dit onderzoek is de opmerking die historicus Jäger – die ik besproken heb in het eerste hoofdstuk - plaatst over Sherlock Holmes. Jäger legt uit dat agenten niet direct enthousiast waren over het gebruik van fotografie ten behoeve van opsporing. Het duurde enige decennia voordat foto's als een effectief opsporingsmiddel werden gezien. Fotografie was onbetwistbaar een "representation of 'truth'", ook al was het algemeen bekend dat de foto's vrij eenvoudig te bewerken waren.⁸⁷ Hoewel de politie dus in toenemende mate gebruik ging maken van foto's, heeft Conan Doyle de opsporing met behulp van de fotografie geen plaats gegeven in de verhalen over Holmes. "There was no question about the use and reliability of portrait photographs in detecting or tracing somebody, although the contemporary model detective in fiction, Sherlock Holmes, had no photographic file at Baker Street. Usually he identified criminals through other traces and by his extraordinary powers of deduction", zegt Jäger.

Jäger beweert dus dat Holmes voornamelijk de verdachten op het spoor kwam door te deduceren. In hoofdstuk twee heb ik al aangetoond dat het begrip abductie daar beter op zijn plaats is. Holmes wist criminelen te detecteren door onderzoek te doen naar andersoortige sporen en hoefde geen gebruik te maken van foto's. Het is aan de ene kant opmerkelijk dat Conan Doyle de nieuwe fototechniek niet als opsporingsmiddel heeft ingezet, terwijl hij zeker op de hoogte was van de nieuwste ontwikkelingen. De schrijver

⁸⁷ Jäger, 'Photography: a means of surveillance?' (2001) 12.

was zelf een fervent fotograaf en schreef enkele essays over nieuwe technieken in de fotografie. Aan de andere kant is het voor te stellen dat Conan Doyle niet zonder meer gebruik zou maken van de techniek. Conan Doyle was een schrijver. Een schrijver die in de eerste plaats een spannend verhaal wilde schrijven en niet bezig was met een uitvoerige uiteenzetting van de laatste fotografische technieken. De foto had in zijn verhalen de rol van spanningsdrager. Een foto was nieuw en daarmee interessant voor zijn lezers. Maar als het verhaal niet vraagt om een uitgebreidere rol van de techniek achter de foto, dan zal Conan Doyle die ook niet opschrijven. Omdat we niet weten of Conan Doyle daar zelf iets over gezegd heeft, blijft het gissen naar de oorzaak. Interessant in dit verband is te kijken naar de toepassing van de antropometrie en de vingerafdruk. Welke rol hebben zij gekregen van Conan Doyle? Heeft hij de werkelijke forensische methoden hier meer aandacht gegeven? Dat zou de conclusie van Thomas rechtvaardigen. Thomas stelt immers dat de forensische methoden in de verhalen van Holmes een grote rol hebben. Zij rechtvaardigden het gebruik van de methoden in de werkelijkheid. Omdat een fictieve detective de werkelijke methoden overnam, zou men kunnen zeggen dat de forensische techniek geïntegreerd was in de samenleving en geaccepteerd werd bij leken als vooruitstrevend opsporingsmiddel. Maar, is dat ook zo? Houdt die bewering van Thomas stand wanneer we kijken naar drie andere verhalen? Hoe belangrijk zijn de forensische methoden in de drie verhalen en wat zegt dat over de rol van de forensische geneeskunde?

IV

'The Boscombe Valley mystery'

De rol van Bertillons antropometrie

Alvorens te starten met de analyse van 'The Boscombe Valley mystery' (1891) en de toepassing van Bertillonage, is het interessant om te kijken naar de directe verwijzingen in de verhalen van Conan Doyle naar de antropometrie en haar uitvinder Alphonse Bertillon. Deze zijn minimaal. In de gehele Holmesserie wordt geen enkele keer gesproken over antropometrie. In één passage van 'The hound of the Baskervilles' valt wel de naam Bertillon. Op het moment dat Dr. Mortimer Holmes om hulp komt vragen, legt hij uit waarom hij nou juist Holmes heeft uitgekozen om de zaak op te lossen.

“Recognizing, as I do, that you are the second highest expert in Europe——”

“Indeed, sir! May I inquire who has the honour to be the first?” asked Holmes with some asperity.

“To the man of precisely scientific mind the work of Monsieur Bertillon must always appeal strongly.”

“Then had you not better consult him?”⁸⁸

Holmes is duidelijk gepikeerd dat hij de op-één-na-beste expert op het gebied van opsporing wordt genoemd. Mortimer maakt het met zijn reactie op Holmes' vraag vervolgens enigszins goed.

“I said, sir, to the precisely scientific mind. But as a practical man of affairs it is acknowledged that you stand alone. I trust, sir, that I have not inadvertently——”

“Just a little,” said Holmes. “I think, Dr. Mortimer, you would do wisely if without more ado you would kindly tell me plainly what the exact nature of the problem is in which you demand my assistance.”⁸⁹

⁸⁸ Arthur Conan Doyle, 'The hound of the Baskervilles', in: idem, *The Penguin complete Sherlock Holmes* (Londen 2009) 672.

⁸⁹ Ibidem.

Bertillon is in Mortimers ogen de meest deskundige op het wetenschappelijke vlak. Holmes is echter onovertroffen op het gebied van de praktische toepassing van opsporingsmethoden, zo voegt Mortimer er aan toe. Uit de reactie van Holmes valt af te lezen dat de detective liever niemand boven zich duldt. Je kunt uit dit korte fragment niet concluderen dat Holmes Bertillon minacht. Sterker nog, in het verhaal 'The Boscombe Valley mystery' denk ik zelfs dat Holmes zich laat inspireren door de Franse politieagent. Hij doet waar hij volgens Mortimer het beste in is: hij past de theoretische wetenschappelijke methode van Bertillon in de praktijk toe om te bewijzen dan de verdachte onschuldig is en om de werkelijke dader aan te wijzen.⁹⁰ In 'The naval treaty' (1893) blijkt hij zijn waardering voor Bertillon ook expliciet geuit te hebben. "His conversation, I remember, was about the Bertillon system of measurements, and he expressed his enthusiastic admiration of the French savant", zegt Watson.⁹¹ Het is een bewijs dat Holmes goed op de hoogte is van de actuele stand van zaken in zijn tijd. De detective kende zijn klassiekers en wist in welk stadium de wetenschap zich bevond.

a. Het verhaal

In het verhaal gaan Holmes en Watson naar Boscombe Valley om de dood van Charles McCarthy te onderzoeken. Inspecteur Lestrade van Scotland Yard denkt te weten dat McCarthy vermoord is door zijn eigen zoon James. Holmes twijfelt of James inderdaad verantwoordelijk is voor de dood van zijn vader Charles. Het blijkt dat James en Charles vlak voor Charles' dood ruzie hebben gehad over Alice Turner. Charles wilde dat zijn zoon met Alice ging trouwen. James kon niet op het verzoek van zijn vader ingaan, omdat hij al in het geheim getrouwd was met een barmeisje. Op de plaats van het delict vindt Holmes sporen die wijzen naar John Turner, de vader van Alice. Hij bekent de moord en legt uit dat Charles hem chanteerde vanwege een crimineel voorval uit het

⁹⁰ Wilton Marion Krogman bekijkt de antropologische aspecten in de Holmesverhalen. In zijn onderzoek besteedt Krogman ook aandacht aan de antropometrie. Sergio Agostinis doet een soortgelijk onderzoek maar concentreert zich op de toepassing van forensische methoden in de verhalen van Conan Doyle. Te vinden via: Wilton Marion Krogman, 'Sherlock Holmes as an anthropologist', *The Scientific Monthly* 80 (1955) 155-162. En: Sergio Agostinis, 'Sherlock Holmes and the birth of criminal science', in: Enrico Solito & Gianluca Salvatore, *Italy and Sherlock Holmes* (2010) 107-121.

⁹¹ Arthur Conan Doyle, 'The naval treaty', in: idem, *The Penguin complete Sherlock Holmes* (Londen 2009) 460.

verleden van John. Charles eiste van John dat zijn zoon James met Alice mocht trouwen. Turner wilde niet dat de armzalige Charles via Alice invloed zou krijgen op het familiegeld en besloot Charles te vermoorden.

b. De onderzoeksmethode van Holmes

In 'The Boscombe Valley mystery' lost Holmes de zaak op door gebruik te maken van (elementen van) de antropometrie. Door schoenmaten met precisie op te meten, weet hij indirect de dader te identificeren.

Bij het onderzoek van de omgeving van het Boscombemeer past Holmes een onderzoeksmethode toe die overeenkomsten vertoont met de antropometrie van Bertillon.⁹² Met een volledig geconcentreerde geest speurt de detective het landschap af naar aanwijzingen die zijn hypothese kunnen bevestigen.⁹³ Eerder heeft Holmes de laarzen van Charles en James nauwkeurig bekeken en met precisie opgemeten. Op de plaats delict treft de detective verschillende voetafdrukken aan. Door de maat schoenen te vergelijken met de afdrukken kan Holmes vier sporen onderscheiden: de voetafdrukken van het slachtoffer Charles, van zijn zoon James, van inspecteur Lestrade (Holmes: "That left foot of yours with its inward twist is all over the place") en van de uiteindelijke dader.⁹⁴

c. De vergelijking met de werkelijkheid

Zoals hoofdstuk één van deze scriptie liet zien worden er bij antropometrie identiteiten geregistreerd aan de hand van lichaamsmaten. Gegevens zoals de voetmaat, de lichaamslengte en de afmeting van ledematen worden vastgelegd in een systeem zodat criminelen te identificeren zijn. Holmes doet in 'The Boscombe Valley mystery' geen beroep op een dergelijk identificatiesysteem. De detective zoekt zijn verdachte niet op in een archief met geregistreerde criminelen. Holmes meet de verdachte ook niet op met liniaal en schuifmaat en noteert geen lichaamsmaten of lichaamsvormen op een formulier. Allemaal handelingen die Bertillon wel uitvoerde. Stilistisch zou dat ook de dood van een verhaal betekenen, omdat een uitvoerige beschrijving van deze handeling

⁹² In hoofdstuk één van deze scriptie is een uiteenzetting opgenomen van de ontwikkeling en betekenis van antropometrie.

⁹³ Arthur Conan Doyle, 'The Boscombe Valley mystery', in: idem, *The Penguin complete Sherlock Holmes* (Londen 2009) 210.

⁹⁴ Ibidem 211.

erg oninteressant is. Dat kon Conan Doyle zich niet veroorloven, dus gebruikte hij alleen datgene wat spanning in het verhaal hield. Wat Holmes wel doet, is de identiteiten van vier verschillende personen vaststellen aan de hand van twee schoenmaten. Hij onderscheidt de voetafdrukken van James en Charles omdat hij van hen de schoenen nauwkeurig heeft opgemeten. De voetafdruk van Lestrade herkent hij omdat zijn voet is doorgezakt. De detective gebruikt dus lichaamsmaten om uiteindelijk de dader te achterhalen. De enige voetafdrukken die hij niet herkent, zijn namelijk die van de moordenaar. "And this? Ha, ha! What have we here? Tiptoes! tiptoes! Square, too, quite unusual boots!", roept Holmes.⁹⁵ Met een bijzonder enthousiasme vindt hij de sporen van zijn verdachte.

Het opmeten van de schoenmaten schurkt tegen de antropometrie aan. De manier waarop de detective dat doet heeft echter weinig met de methode van Bertillon te maken. Bertillon stelde de voorwaarde dat een blote voet van de crimineel moest worden opgemeten terwijl die persoon op zijn been leunt. Deze handeling moest worden uitgevoerd met behulp van een schuifmaat. Conan Doyle beschrijft enkel dat Holmes de laarzen van vader en zoon McCarthy nauwkeurig opmeet, dus geen naakte voeten. Er wordt niet vermeld welk instrument Holmes daar voor gebruikt. Het enige element dat overeenkomt met de antropometrie is het idee, dat door een nauwkeurige meting van een lichaamsmaat een persoon kan worden geïdentificeerd. In deze zin neem ik het begrip lichaamsmaat erg breed, aangezien Bertillon de maat van een blote voet opneemt en Holmes de zolen van laarzen.

d. Abductie

Dankzij de voetafdruk kan Holmes een gedetailleerd profiel van de dader opstellen. Holmes: "[The murderer] [i]s a tall man, left-handed, limps with the right leg, wears thick-soled shooting-boots and a gray cloak, smokes Indian cigars, uses a cigar-holder, and carries a blunt pen-knife in his pocket."⁹⁶ Holmes constateert dat de dader heeft staan wachten achter een boom. Op die plek vindt hij de as van een sigaar, die Holmes - door zijn uitzonderlijke kennis over de as van honderdveertig verschillende soorten sigaren - kan herkennen als de as van een Indische sigaar. Het uiteinde van de sigaar had de dader niet in zijn mond gehad, dus moet hij een sigarenhouder hebben gebruikt.

⁹⁵ Conan Doyle, 'The Boscombe Valley mystery' (2009) 212.

⁹⁶ Ibidem 213.

Holmes weet dat hij een bot pennenmesje in zijn bezit heeft, omdat de punt van de sigaar slecht is afgesneden. Het soort schoenen leidt Holmes af aan de voetafdruk, evenals het feit dat de dader mank loopt. De linker voetafdruk was overal duidelijker in de grond gedrukt dan de rechter voetafdruk, dus het evenwicht was ongelijk verdeeld. De lengte van de moordenaar kan Holmes inschatten aan de hand van de afstand tussen de passen van de dader. Grote passen verwijzen dus naar een grote man. En de dader moet linkshandig zijn geweest, zo redeneert Holmes, omdat – gelet op de verwonding - het slachtoffer Charles aan de linkerkant op zijn achterhoofd is geraakt.

Dit zijn goede voorbeelden van de abducerende redenering van Holmes, zoals ik die in hoofdstuk 2 uiteen heb gezet. Elke conclusie die de detective trekt, of het nou gaat om de gevonden as of het botte pennenmesje, is niet meer dan een hypothese. Een slecht afgesneden sigaar hoeft niet per se te zijn ontstaan door een bot pennenmesje. Wellicht had de eigenaar van de sigaar enkel een mes bij zich, waardoor het afsnijden niet uitermate goed verliep. Ook de constatering dat de dader linkshandig moet zijn, is zeker aanvechtbaar. Ook een rechtshandige dader kan een persoon van de achteren benaderen en het slachtoffer op de linkerkant van zijn achterhoofd raken. En terugkomend op de vondst van de as: deze kan ook afkomstig zijn van een onbekende plaatsgenoot die de plaats delict na de moord nog heeft bezocht.

Tegelijkertijd is de laatstgenoemde analyse van de as een goed voorbeeld van de optionele kennis die Holmes van zijn schepper toebedeeld krijgt. Het is in dit verhaal van belang dat Holmes de as van een sigaar kan identificeren. Dankzij zijn uitzonderlijke deskundigheid op het vlak van sigarenas kan Holmes concluderen dat de as die hij bij het Boscombemeer vindt afkomstig is van een Indische sigaar. Het is echter ridicuul dat Holmes een monografie heeft geschreven over honderdveertig verschillende soorten sigarenas. Het lijkt me aannemelijk dat Conan Doyle hiermee bewust een komische noot aan het verhaal wilde toevoegen.

De bevindingen van het abductieve onderzoek van de detective hebben als doel het ondersteunen van de algemene hypothese die Holmes al vroeg in het verhaal opstelt: James is onschuldig. Al in de trein naar Boscombe Valley neemt deze hypothese vorm aan. Nadat Holmes de krantenartikelen over deze zaak heeft doorgenomen, wendt hij zich tot Watson. Watson reageert dat James er zeer slecht voorstaat. Indirect bewijs is volgens Watson zelden zo onomstotelijk geweest als in deze zaak. Holmes erkent dat het er tot nu toe op lijkt dat de zoon schuldig is, maar maakt tegelijkertijd een erg

belangrijke opmerking. "Circumstantial evidence is a very tricky thing. [...] It may seem to point very straight to one thing, but if you shift your own point of view a little, you may find it pointing in an equally uncompromising manner to something entirely different."⁹⁷ De detective merkt op dat indirect bewijs soms onweerlegbaar lijkt. Een analist kan zijn perspectief echter wijzigen, zodat een dergelijk indirect bewijs met dezelfde evidentie naar een geheel andere dader kan wijzen. Dat betekent dat het standpunt van een detective een overweldigende invloed kan hebben op zijn bevindingen. Dezelfde aanwijzing kan bewijsmateriaal zijn voor de schuld van twee (of meerdere) verschillende daders.

Dat is precies wat Holmes in 'The Boscombe Valley mystery' demonstreert. Toen James werd opgepakt, zei hij tegen de inspecteur dat de arrestatie hem niet verbaasde en dat dit is wat hij verdiende. Dat is voor Holmes "the brightest rift which I can at present see in the clouds."⁹⁸ "Had he appeared surprised at his own arrest, or feigned indignation at it, I should have looked upon it as highly suspicious, because such surprise or anger would not be natural under the circumstances, and yet might appear to be the best policy to a scheming man."⁹⁹ Holmes redeneert dat het verdacht zou zijn als James verrast op de arrestatie zou hebben gereageerd, omdat het ook voor James overduidelijk moet zijn geweest dat al het bewijs zijn schuld leek te bevestigen. Daarnaast beweert James in het getuigenverhoor dat er tijdens de ontmoeting met zijn vader een grijze jas of plaid op de grond had gelegen. Toen hij na het overlijden terugkwam op de plaats delict, lag de jas er niet meer. Op basis van deze informatie gaat Holmes uit van de aanname dat James onschuldig is. Deze hypothese wordt vervolgens ondersteund in een gesprek tussen Holmes en Alice Turner. Alice vertelt dat ze zeker is van de onschuld van James en licht Holmes in over de aard van de ruzie tussen Charles en James: een eventueel huwelijk tussen James en Alice.

Later in het verhaal stuit Holmes op steeds meer aanwijzingen dat James onschuldig is. Zo blijkt uit een gesprek tussen Holmes en James dat zijn vader Charles een afspraak had bij het Boscombemeer, waar James niets van afwist. James wist zelf ook niet dat zijn vader voor hem uitliep. Toen hij zijn vaders stem de kreet 'cooe!' hoorde roepen, rende hij naar het meer. 'Cooee!' was een Australische begroeting die de

⁹⁷ Conan Doyle, 'The Boscombe Valley mystery' (2009) 204.

⁹⁸ Ibidem 205.

⁹⁹ Ibidem.

vader en zoon met elkaar af hadden gesproken. Charles wist eveneens niet dat zijn zoon in de buurt was. De kreet 'cooe!' was dus gericht aan een ander. Holmes zet ook vraagtekens bij de oprechtheid van de vriendschap tussen Charles McCarthy en John Turner. Het is vreemd dat Charles vol zelfvertrouwen een huwelijk eiste tussen zijn zoon en Alice, ondanks dat John daar fel op tegen was. Charles had immers schulden bij John, dus zou hij zich in normale omstandigheden bescheidener op moeten stellen.¹⁰⁰ In de vraagstelling impliceert Holmes al dat de eis van Charles te maken had met de erfenis van John. Ondanks dat Holmes het niet letterlijk uitspreekt, laat de detective wel merken dat hij hier de dader - of op z'n minst het motief van de moord - al op het spoor is.

De nadruk van Holmes' onderzoek in deze zaak ligt op het aantonen van de onschuld van James. De identificatie van de dader is enkel een manier om tot die bevinding te komen. Dat wordt aan het eind van het verhaal duidelijk wanneer Holmes het daderprofiel overhandigt aan Lestrade. Hoewel de detective weet wie er aan het profiel voldoet, noemt hij - tot frustratie van Lestrade - niet de naam John Turner. Diezelfde dag nog heeft Holmes John wel in zijn hotel uitgenodigd om de man te confronteren met zijn bevindingen. Holmes blijkt begrip te hebben voor de situatie van Turner.

"Well, it is not for me to judge you," said Holmes as the old man signed the statement which had been drawn out. "I pray that we may never be exposed to such a temptation."

"I pray not, sir. And what do you intend to do?"

"In view of your health, nothing. You are yourself aware that you will soon have to answer for your deed at a higher court than the Assizes. I will keep your confession, and if McCarthy is condemned I shall be forced to use it. If not, it shall never be seen by mortal eye; and your secret, whether you be alive or dead, shall be safe with us."¹⁰¹

Holmes geeft aan dat hij hoopt dat hij nooit in een dergelijke situatie als die van Turner terecht komt. De detective houdt daarnaast rekening met de slechte gezondheid van

¹⁰⁰ Conan Doyle, 'The Boscombe Valley mystery' (2009) 210.

¹⁰¹ Ibidem 216.

Turner en besluit om het geheim van Turner bij zich houden, tenzij James alsnog schuldig wordt bevonden.

Conclusie

In dit verhaal zien we dat de antropometrie weliswaar voorkomt, maar dat ze een bescheiden rol heeft. Alleen een schoenmaat wordt opgemeten. Die ondergeschikte rol bevestigt de conclusie van Thomas dus niet. Daarvoor is de rol te klein. Men kan op basis van de schoenmaat niet stellen dat Holmes hier bijdraagt aan een legitimering van de forensische wetenschappen in de werkelijkheid.

Holmes leunt in dit verhaal veel meer op abductie. De detective laat zich eerst informeren over de zaak via krantenartikelen, het politieverhoor van James en een gesprek met Alice. Vervolgens stelt hij aan de hand van deze informatie de hypothese op dat James onschuldig is. Zijn onderzoek richt zich daarna op het verzamelen van indirect bewijs om via abductie een profiel van de dader te construeren. De reconstructie van dat profiel heeft voor Holmes als hoofddoel het onschuldig verklaren van de verdachte, niet de arrestatie van de dader.

Er is nog een ander punt van Thomas dat hier aandacht behoeft. Een punt dat ik in hoofdstuk drie besproken heb. In dit verhaal zijn dader en slachtoffer niet van Britse origine. Ze komen uit Australië. Deze niet-Britse achtergrond zou volgens Thomas geen verklaring voor het persoonlijke motief van de dader zijn, maar het zou wél verklaren dat er een moord gepleegd wordt. Niet-Brits stond voor vreemdheid en, in het geval van de inlanders van de Indiase kolonie (*The sign of four*) en de mormonen (*A study in scarlet*) voor barbaarsheid.

Ondanks het feit dat het hier gaat om mensen die niet uit Groot-Brittannië komen, kan ik niet zeggen of Thomas' conclusie ook toepasbaar is op dit verhaal. Op geen enkele manier laat Holmes zich laatdunkend uit over de Australiërs. Sterker nog: hij heeft sympathie voor de dader. De barbaarse elementen die mijns inziens inderdaad terug te vinden zijn in *The sign of four*, maar veel minder in *A study in scarlet*, kunnen we in dit verhaal niet terugvinden. Holmes gedraagt zich in dit verhaal niet anders ten opzichte van dader en slachtoffer, dan hij in de verhalen doet waarin het om Britten gaat.

V

‘The adventure of the Norwood builder’

De rol van de vingerafdruk

In hoofdstuk drie vertelde ik hoe Thomas de rol van vingerafdrukken in *A study in scarlet* onderzocht. Zoals ik al aantoonde, is er in die zaak echter geen sprake van een vingerafdruk. Het gaat in dat Holmesverhaal enkel over een tekst die met bloed geschreven is. Hoewel het woord RACHE geschreven is met een vinger die gedrenkt is in bloed, is er geen sprake van een klassieke vingerafdruk waaruit de identiteit van de dader gedestilleerd kon worden. Waarschijnlijk heeft Conan Doyle dit expres gedaan. Een zaak is immers niet spannend als de politie direct weet van wie de vingerafdruk is en het ook nog bij het rechte eind heeft. Had de schrijver er wel een vingerafdruk in geschreven, dan zou de politie hoogstwaarschijnlijk gedacht hebben de dader gevonden te hebben, maar zou Holmes aantonen dat het om een dwaalspoor gaat. Hoewel men natuurlijk oneindig lang kan gissen naar de 'wat als' scenario's, kunnen we er zeker van zijn dat Conan Doyle er alles aan deed een spannend verhaal te schrijven. In 'The adventure of the Norwood buider' (1903) heeft de vingerafdruk daarom wel een centrale rol, maar blijkt er inderdaad sprake te zijn van een dwaalspoor.

a. Het verhaal

In ‘The adventure of the Norwood builder’ is Holmes minder vergevingsgezind. Opnieuw moet hij de onschuld van een jongeman aantonen. John Hector McFarlane is een jurist en wordt er van beschuldigd zijn cliënt Jonas Oldacre te hebben vermoord en daarna het lichaam in een brandende houtopslagplaats te hebben gelegd. Oldacre – bouwer van beroep - heeft de dag voor zijn dood in zijn testament op laten nemen dat hij al zijn bezittingen nalaat aan zijn advocaat. Daardoor lijkt het duidelijk dat McFarlane achter de moord op Oldacre zit. Bovendien heeft Scotland Yard onder leiding van inspecteur Lestrade genoeg bewijs tegen hem. Holmes vertrouwt het echter niet en stelt een onderzoek in. Holmes is er van overtuigd dat Oldacre helemaal niet is overleden en dat het een complot betreft. De detective komt er achter dat Oldacre samen met zijn huishoudster mevrouw Lexington zijn eigen dood in scène heeft gezet. Nadat hij uit zijn

schuilplaats is gelokt, legt Oldacre uit dat hij wraak wilde nemen op McFarlane's moeder. Zij blijkt Oldacre in het verleden als geliefde te hebben afgewezen.

b. De onderzoeksmethoden van Holmes

De doorbraak van de zaak is de vondst van een vingerafdruk in de villa van Oldacre. Het is de huishoudster Lextington die een duimafdruk van bloed op een witgekalkte muur in de gang aantroef en een agent waarschuwde. Lestrade heeft een wasafdruk van de duim van McFarlane gemaakt en de twee blijken overeen te komen. McFarlane zou de afdruk hebben achtergelaten toen hij na de moord zijn hoed van de kapstok afhaalde. Holmes erkent direct dat het een vingerafdruk van McFarlane is. Voor de politie is de duimafdruk het sluitende bewijs. "I am a practical man, Mr. Holmes, and when I have got my evidence I come to my conclusions. If you have anything to say, you will find me writing my report in the sitting-room", zegt Lestrade.¹⁰² Na de vondst van de afdruk is Lestrade zeker van zijn zaak en start met het opmaken van het politierapport. McFarlane is schuldig. Voor Holmes, die de vingerafdruk uit een ander standpunt bekijkt, is hetzelfde bewijs een indirecte aanwijzing voor de onschuld van McFarlane. De detective weet met zekerheid te vertellen dat de duimafdruk er de dag daarvoor nog niet zat. Daardoor komt Holmes tot de conclusie dat Oldacre in het huis verstopt zit. Hij moet degene zijn die de bloedafdruk heeft gezet met behulp van een andere duimafdruk afkomstig van een envelop.

c. De vergelijking met de werkelijkheid

De vingerafdruktechniek in het verhaal heeft weinig overeenkomsten met de werkelijke methode die ik besproken heb in hoofdstuk één. De duimafdruk van McFarlane wordt in 'The adventure of the Norwood builder' afgenomen door Lestrade met behulp van was. Hoe hij dat precies deed, komt de lezer niet te weten. In tegenstelling tot Lestrade gebruikten Herschel, Faulds, Galton en Henry allen drukinkt. Daarnaast werd in de werkelijkheid elke vinger afgedrukt, niet alleen de duim. Als Conan Doyle het precies zou opschrijven zoals de werkelijke politie het deed, dan zou er dus een afdruk gemaakt zijn van alle vingers van MacFarlane. Toen de politiekorpsen in 1901 de vingerafdruktechniek in de praktijk gingen toepassen, werden er aan de

¹⁰² Arthur Conan Doyle, 'The adventure of the Norwood builder', in: idem, *The Penguin complete Sherlock Holmes* (Londen 2009) 507.

vingerafdrukken van de criminelen codes verbonden. Ook dat element wordt niet besproken in het verhaal.

Het is interessant om te kijken wat de status van de vingerafdruktechniek is in de werkelijkheid en in het verhaal. In de werkelijkheid werd het identificatiesysteem aan de hand van vingerafdrukken niet voor niets ingevoerd: de politiekorpsen waren er van overtuigd dat dit de beste en meest nauwkeurige manier was om criminelen te identificeren. Daar zullen Lestrade en zijn team het volkomen mee eens zijn. Wanneer de duimafdruk wordt gevonden, beschouwt de politie de zaak als opgelost. McFarlane is schuldig en de inspecteur kan zijn rapport opmaken. Holmes laat juist zien dat er met een beproefd concept als de vingerafdruk gespeeld kan worden. De techniek is niet zo feilloos als gedacht wordt. Wie de feiten ander interpreteert, komt tot een andere conclusie. De wil om de feiten anders te interpreteren, drijft Holmes in alle verhalen naar het werkelijke verhaal achter het misdrijf.

d. Abductie

Net als in 'The Boscombe Valley mystery' is Holmes al vroeg in het verhaal overtuigd van de onschuld van de verdachte. Daarvoor draagt hij twee redenen aan. Ten eerste vertrouwt Holmes het slordig geschreven testament van Oldacre niet. Na een nauwkeurige analyse van het document concludeert de detective dat het geschreven is in een rijdende sneltrein. "If a man drew up a will which he did not intend ever to be effective, he might do it so", zegt Holmes.¹⁰³ Hij vindt het verdacht dat Oldacre op een dergelijke nonchalante manier een belangrijk document als een testament heeft geschreven. Oldacre moet gedacht hebben dat het testament nooit ten uitvoer zou worden gebracht. Via abductie denkt Holmes dus te weten dat Oldacre het testament onverschillig en onzorgvuldig heeft opgeschreven. Er zijn echter veel meer redenen te bedenken waarom het slordig geschreven is. Het kan er ook op duiden dat de man een onvaste hand heeft of dat het document onder dwang is opgetekend. Uiteindelijk heeft Holmes uiteraard gelijk, maar het gaat hier om het feit dat de redenering van Holmes opnieuw niet deductief is, maar aan elkaar hangt van gevolgtrekkingen. In dit geval de hypothese dat Oldacre achteloos het document heeft geschreven.

Ten tweede zet Holmes grote vraagtekens bij het motief van McFarlane om Oldacre te vermoorden. De gebeurtenissen zijn in de ogen van de detective erg

¹⁰³ Conan Doyle, 'The adventure of the Norwood builder' (2009) 500.

onwaarschijnlijk. Een man als McFarlane moet zich er van bewust zijn dat hijzelf, in de situatie die nu is ontstaan, uiterst verdacht is. Dat zou hem moeten hebben weerhouden om überhaupt dit moordplan te bedenken. Net als in ‘The Boscombe Valley mystery’ gaat Holmes uit van een hypothese: dit keer dat McFarlane onschuldig is en een derde man verantwoordelijk is voor de dood van Oldacre. De theorie van Holmes is dat een zwerver de waardevolle papieren heeft gestolen en daarna Oldacre heeft vermoord. Later wordt deze theorie ontkracht: er worden geen voetafdrukken naast die van McFarlane en Oldacre gevonden in de kamer. De aanname dat McFarlane onschuldig is, blijft overeind.

Ondanks dat beseft Holmes terdege dat de zaak er voor McFarlane slecht voor staat. “I don’t mean to deny that the evidence is in some ways very strongly in favour of your theory, [...] I only wish to point out that there are other theories possible”, zegt hij tegen Lestrade.¹⁰⁴ Al het indirecte bewijs dat er is, wijst naar McFarlane als de moordenaar: de bloedvlekken op de vloer, de achtergelaten eikenhouten wandelstok van McFarlane en de bloedvlekken op diezelfde wandelstok. De huishoudster Lextington bekent dat Oldacre die avond bezoek had gekregen van McFarlane. Verder is er niemand in de villa langsgelopen. Later komt daar nog nieuw bewijs bij. Tussen de (organische) asresten van de voormalige houtopslagplaats vindt de politie knoopjes van een pantalon waarop de naam van de kleermaker van Oldacre staat geschreven. Holmes beaamt dat alle sporen in de richting van McFarlane als dader wijzen en vreest dat hij dit keer zal falen in het aantonen van Lestrade’s ongelijk. “[...] I fear, my dear fellow, that our case will end ingloriously by Lestrade hanging our client, which will certainly be a triumph for Scotland Yard.”¹⁰⁵ En toch geeft Holmes het nog niet op. “I feel it in my bones. There is something that has not come out, and that housekeeper knows it.”¹⁰⁶ Holmes weet dat Lextington iets verborgen houdt, maar kan zonder nieuw bewijs zijn hypothese niet bevestigen. In de analyse van de onderzoeksmethode liet ik al zien dat het bewijs daarvoor er komt: de duimafdruk van bloed.

¹⁰⁴ Conan Doyle, ‘The adventure of the Norwood builder’ (2009) 502.

¹⁰⁵ Ibidem 504.

¹⁰⁶ Ibidem.

Conclusie

Net als in 'The Boscombe Valley mystery' speelt abductie een grote rol in de oplossing van de zaak. Een verschil met het vorige verhaal is echter dat de forensische techniek hier een belangrijkere rol heeft. Was het meten van de schoenmaat het enige (ondergeschikte) forensische element in het verhaal, nu heeft de vingerafdruk een grotere rol van betekenis. Hoewel de vingerafdruk niet op de correcte, werkelijke manier wordt afgenomen, is hij wel cruciaal. Holmes concludeert dat de vingerafdruk hier een dwaalspoor is. Hoewel de politie denkt dat de wetenschap gelijk staan aan feiten, laat Holmes hier zien dat een andere interpretatie van die feiten ook een andere conclusie geeft. Holmes komt via abductie tot die interpretatie. Hoewel ik dus niet kan ontkennen dat de vingerafdruk hier niet leidt tot het vinden van de juiste dader, is Holmes wel nadrukkelijk bezig met de betekenis van de vingerafdruk.

Dit verhaal kan Thomas' stelling - die meent dat het detectivegenre een "device of truth" is voor de werkelijke forensisch deskundigen - dus al meer onderbouwen dan het vorige. Desalniettemin denk ik dat Thomas de waarde van de Holmesverhalen ook niet moet overschatten. De lezers van dit verhaal zullen na afloop op de hoogte zijn van de techniek, maar komen eveneens tot de conclusie dat Holmes het hier beter weet dan de politie-inspecteur die de vingerafdruk interpreteert. Het forensische onderzoek heeft hier dus een rol en draagt bij aan de spanning, maar uiteindelijk is het de abducerende Holmes die tot de oplossing komt. Niet de wetenschap.

VI

‘The adventure of the Bruce-Partington Plans’

De rol van abductie

In de voorgaande casestudies speelden de identificatietechnieken antropometrie en vingerafdrukken een rol, maar bleek de abducerende redenering van Holmes cruciaal in de oplossing van de zaak. In ‘The adventure of the Bruce-Partington Plans’ (1912) komen geen forensische onderzoeksmethoden voor. Holmes creëert in dit verhaal met behulp van abductie steeds opnieuw een nieuwe theorie. Omdat abductie zo'n belangrijke rol heeft in de oplossing van de verschillende zaken, vind ik het van belang in dit hoofdstuk uitgebreider stil te zijn bij de methode van Holmes. In dit hoofdstuk reconstrueer ik de gedachtegang van Holmes.

a. Het verhaal

De detective wordt op de zaak gezet door zijn broer Mycroft Holmes, die zijn hulp vraagt wegens een drietal vermiste bouwplannen voor de onderzeeboot Bruce-Partington. Zeven gestolen plannen zijn al gevonden bij het lijk van kantoorbediende Arthur Cadogan West, dat naast het spoor gevonden is. Wanneer Holmes de verantwoordelijke voor de plannen, Sir James Walter, een bezoek brengt, komt hij erachter dat ook Walter dood is. Zijn broer, kolonel Valentine, zegt dat Walter is overleden door de schok van het kwijtraken van de bouwplannen. Holmes komt via informatie van Mycroft op het spoor van een man met de naam Hugo Oberstein. In het huis van Oberstein treft Holmes sporen aan waaruit blijkt dat West op die locatie vermoord is. Na het plaatsen van een vals bericht in krant over de bouwplannen weet Holmes kolonel Valentine te ontmaskeren als de dief. Samen met Oberstein stal hij de plannen van de onderzeeboot. Toen West hen betrapte op de diefstal, heeft Oberstein hem vermoord.

b. Abductie

Nadat Holmes over de zaak heeft gelezen in de krant komen Mycroft en Lestrade naar zijn appartement om de detective verder in te lichten. Vervolgens stelt Holmes op basis van deze informatie een werkhypothese op.

“Then we must take that as our working hypothesis. Young West took the papers. Now this could only be done by having a false key——”

“Several false keys. He had to open the building and the room.”

“He had, then, several false keys. He took the papers to London to sell the secret, intending, no doubt, to have the plans themselves back in the safe next morning before they were missed. While in London on this treasonable mission he met his end.”¹⁰⁷

Het uitgangspunt is dat West de tekeningen heeft meegenomen. Daarvoor heeft hij valse sleutels gebruikt van de brandkast, de kamer en het gebouw. West heeft ze gestolen om kopieën te kunnen maken en was van plan ze daarna terug te leggen. Tijdens zijn terugreis is hij gedood en uit de trein gegooid. Tegelijkertijd noemt Holmes drie bezwaren die de theorie ontkrachten: West had twee kaartjes in zijn zak voor de schouwburg, het slachtoffer had maar zeven van de tien tekeningen bij zich en er is geen geld gevonden dat hij voor de plannen gekregen zou moeten hebben. Dit illustreert dat terwijl Holmes zijn hypothese aan het uitleggen is, zijn abductie gewoon doorgaat. Zijn theorie is nog maar net uitgelegd of Holmes heeft al weer drie bezwaren bedacht.

En het aantal bezwaren loopt op. Bij Holmes' bestudering van de plaats waar West gevonden is, ontbreekt het aan bloedsporen. Wel merkt de detective op dat er juist op die plaats van het spoor een bocht en een wissel ligt. Bovendien is er door een passagier een zware slag gehoord en is de schedel van het slachtoffer verbrijzeld. Holmes past door deze bevindingen zijn hypothese aan: West is niet in de trein gedood, maar elders. Daarna is het lijk op het dak van de trein gelegd. De theorie dat West de plannen heeft gestolen blijft overeind na een gesprek dat Holmes heeft met zijn verloofde, die haar man West de laatste week zorgelijk vond ogen. Holmes denkt dat het motief voor de diefstal het aanstaande huwelijk is.

¹⁰⁷ Arthur Conan Doyle, 'The adventure of the Bruce Partington Plans', in: idem, *The Penguin complete Sherlock Holmes* (Londen 2009) 917.

Maar ook deze theorie sneuvelt, wanneer Holmes van de klerk Sidney Johnson hoort dat West de praktische kennis had om de documenten ter plekke te kopiëren. Bovendien ontdekt Holmes tijdens een nauwkeurige bestudering van de buitenplaats met behulp van een loep dat er bij het raam lauriertakken gebroken zijn. In de aarde ziet Holmes vage plekken en de detective ontdekt dat de luiken van de kamer waarin de brandkast staat niet volledig sluiten. De nieuwe hypothese is dat West een buitenlandse agent heeft ontmoet die interesse had in de plannen. Toen hij 's avonds dezelfde agent zag inbreken, ging hij er achteraan. Ook deze theorie brengt vragen met zich mee, want waarom heeft hij geen alarm geslagen? "Our scent runs cold here, and there is a vast gap between either hypothesis and the laying of West's body, with seven papers in his pocket, on the roof of a Metropolitan train. My instinct now is to work from the other end", zegt Holmes.¹⁰⁸ Instinctief wil Holmes niet alleen meer de sporen van West volgen, maar ook op zoek gaan naar diegene die de bouwplannen in ontvangst heeft genomen.

Aan de hand van een lijst van Mycroft met buitenlandse agenten die mogelijk betrokken zijn bij de zaak, stuit Holmes op Hugo Oberstein. Na een wandeling door de stad ontdekt Holmes dat Oberstein erg dicht langs het spoor woont. Hij zou dus het lijk van West op de trein kunnen hebben gelegd. Oberstein is niet thuis. Holmes besluit om samen met Watson in te breken bij zijn huis. Op de vensterbank van het raam dat op het spoor uitkijkt, constateert Holmes dat het vol ligt met roet van de treinen. Op sommige plaatsen is het roet weggeveegd. Tevens merkt de detective op dat het kozijn vaag verkleurd is door gestold bloed. Dezelfde vlekken trof hij ook aan op de stenen trap van het huis. In een geldkistje van Oberstein vindt Holmes het doorslaggevende bewijs: een stapeltje advertenties uit de *Daily Telegraph*, waarin geconverseerd wordt over de overhandiging van de gestolen duikbootplannen.

Bij de meerderheid van Holmes' hypothesen zijn kanttekeningen te plaatsen. De lezer ziet Holmes een verschijnsel waarnemen. Dat kan zijn de spoorwissel op de plaats delict, de gebroken lauriertakken bij het raam of het weggeveegde roet op de vensterbank. Vervolgens gaat de detective na wat hij kan concluderen uit zijn waarneming. De meest voor de hand liggende conclusie is op dat moment de juiste. Het lijk lag op de trein en viel er op die plek af door de spoorwissel, op de plek van de gebroken lauriertakken heeft iemand gestaan die interesse had in de plannen in de brandkast of de roetlaag is weggepoetst omdat het lijk van West door het raamkozijn is

¹⁰⁸ Conan Doyle, "The adventure of the Bruce Partington Plans" (2009) 924.

geschoven. En als een gekozen conclusie van Holmes niet meer past in zijn theorie, dan herhaalt de abducerende redenering zich en maakt Holmes een nieuwe gevolgtrekking.

Ook al lijkt Holmes het op deze manier altijd bij het rechte eind te hebben, toch komt het voor dat zelfs de detective wordt verrast door de ontknoping. Zoals in deze zaak rond de duikbootplannen, waarin Holmes tot het einde niet weet wie er bij het complot betrokken is. Oberstein is gepakt, maar zijn collaborateur moet via een list van Holmes nog worden ontmaskerd. Het blijkt kolonel Valentine, de broer van Walter, te zijn. ““You can write me down an ass this time, Watson[.][...] This was not the bird that I was looking for”, zo reageert Holmes.¹⁰⁹ De detective laat merken dat het een enorme tegenvaller is dat hij dit niet had voorzien en vergelijkt zichzelf met een ezel.

Conclusie

In de analyses van 'The Boscombe Valley mystery' en 'The adventure of the Norwood builder' was al te zien dat abductie een belangrijke rol speelt. Die rol is in 'The adventure of the Bruce-Partington plans' nog groter. Holmes dwaalt van hypothese naar hypothese. Met het indirecte bewijs dat de detective heeft, schept hij een theorie die hij beoordeelt als de meeste waarschijnlijke en dus op dat moment de juiste. Wanneer Holmes aanwijzingen vindt die zijn hypothese met overtuiging ontkrachten, creëert hij een nieuwe hypothese. Dit proces herhaalt zich tot Holmes het ware verhaal van het misdrijf heeft weten te achterhalen.

In de vorige twee hoofdstukken bleek Holmes al vroeg in het verhaal meer te weten dan de betrokkenen en de politie. Het enige wat er nog ontbrak om de zaak op te lossen, was het indirecte bewijs waar hij zijn gelijk mee kon aantonen. Dat is anders in 'The adventure of the Bruce-Partington plans'. In dit verhaal merkt de lezer dat Holmes in eerste instantie op het verkeerde spoor zit en West verdenkt van het stelen van de plannen. Naarmate het onderzoek vordert, zet Holmes steeds meer vraagtekens bij de schuld van West. Uiteindelijk blijkt West helemaal onschuldig. In de ontknoping wordt Holmes zelfs verrast door de ontmaskering van de dader. De schuldige was niet eenmaal voorgekomen in de tussentijdse hypothesen van de detective.

De abducerende manier van onderzoek brengt Holmes dus soms toch op het verkeerde spoor. Tijdelijk althans, want aan het einde van het verhaal weet de detective met succes de daders te pakken. Voor de complete blootlegging van het verhaal achter

¹⁰⁹ Conan Doyle, 'The adventure of the Bruce Partington Plans' (2009) 929.

het misdrijf schiet abductie dit keer echter tekort. Er moet een list aan te pas komen om de zaak in zijn geheel op te lossen.

CONCLUSIE

In deze scriptie stond de volgende hoofdvraag centraal: **Hoe verhouden de onderzoeksmethoden van de fictieve detective Sherlock Holmes zich tot de ontwikkeling van de forensische geneeskunde in Engeland tijdens de Victoriaanse en Edwardiaanse tijd?**

Om tot een beantwoording van de vraag te komen, heb ik de scriptie onderverdeeld in twee delen. Het eerste deel besloeg de historische en theoretische context. In het tweede deel analyseerde ik drie Holmesverhalen en bekeek ik welke forensische techniek(en) terugkwamen en op welke manier. Leken zij op de werkelijke technieken?

Die 'werkelijke technieken' ontstonden aan het einde van de negentiende eeuw. Vanaf de oprichting van de detectiveafdeling in 1842 kampten de Londense rechercheurs met een imagoprobleem. Daar kwam verandering in toen de detectives via de journalistiek meer openheid gaven van hun werkwijze. Het duurde enkele decennia voordat de detective door het gewone volk gezien werd als een deskundige. De ontwikkeling van verschillende forensische onderzoeksmethoden droeg daar aan bij. Daar moet echter bij op worden gemerkt dat de acceptatie van die methodes door de detectives betrekkelijk langzaam ging.

Het duurde enkele decennia voordat ze toegepast werden in het onderzoek. Zo werd aan het eind van de negentiende eeuw de antropometrie en de classificatiemethode van Bertillon het nieuwe identificatiesysteem van Scotland Yard. In de koloniën bewees de vingerafdruktechniek, dankzij het classificatiesysteem van Henry, effectiever te zijn. In 1901 zou in het Londense politiekorps de antropometrie verdrongen worden door de vingerafdruk. De fotografie bleek als identificatiemiddel niet toereikend omdat de foto's niet te classificeren waren. Daarom bleef deze techniek afhankelijk van de antropometrie en daarna de vingerafdruk. Deze forensische technieken werden met de toepassing in de criminele opsporing *boundary objects*. De forensische artsen concentreerden zich op de ontwikkeling van de methoden en de detectives gebruikten dezelfde technieken voor de opsporing en identificatie van misdadigers.

De nieuwe forensische technieken zijn niet leidend in de verhalen over Holmes. Joseph Bell, de grote inspirator van Conan Doyle, liet zien hoeveel informatie er uit een

enkele observatie gehaald kon worden. Deze methode noemde Conan Doyle 'deductie'. Zoals ik in hoofdstuk twee al heb aangetoond, is een betere term 'abductie'. Bij deze abductieve manier van analyseren is de aandacht voor details van belang. Dezelfde belangstelling voor onopvallende kenmerken zien we terug in het werk van kunsthistoricus Morelli en de psychoanalyse van Freud. Het doel bij zowel Morelli als Freud en Holmes is, om het verhaal achter de zichtbare feiten te reconstrueren. Dit gaat in tegen een kerngedachte van het positivisme: het nastreven van de creatie van abstracte generalisaties. De aandacht voor details en de abductie van Holmes lijken in sterke mate op de hermeneutische methode van Dilthey, waarin het eveneens draait om het begrijpen van de drijfveer van de mens.

Vele wetenschappers hebben zich gebogen over het detectivegenre en over Holmes in het bijzonder. Een van hen is de literatuurwetenschapper Ronald R. Thomas, die ik onder andere in het derde hoofdstuk besproken heb. Hoewel zijn theorie zich erg richt op de koloniale spanningen die doorsijpelen in de Holmesverhalen, beweert hij ook dat de detectiveliteratuur belangrijk was voor de acceptatie van forensische onderzoeksmethoden in de maatschappij. Tegelijkertijd zorgde de verwerking van forensische technieken in de verhalen ervoor dat de lezer ontzag kreeg voor Holmes. Zijn theorieën kunnen niet enkel op bijval rekenen. Zo liet ik al zien dat Lawrence Frank kritiek had op zijn redenering. In het tweede deel van mijn scriptie heb ik getoetst of Thomas' eerste aanname, die over de bijdrage van Holmes aan de acceptatie van forensische technieken in de werkelijke maatschappij gaat, klopt. Thomas stoelt deze bewering namelijk op een volgens hem aanzienlijke aanwezigheid van de forensische geneeskunde in de Holmes verhalen. Deel twee analyseerde daarom drie andere verhalen.

In een uitvoerige analyse van 'The Boscombe Valley mystery' en 'The adventure of the Norwood builder' liet ik zien dat Conan Doyle inderdaad (elementen) van de forensische geneeskunde gebruikt in zijn verhalen. De elementen hebben echter een onderschikte rol. Dat wil zeggen, de schoenafdruk en de vingerafdruk, hebben een grote rol in het verhaal, maar de techniek waarmee ze onderzocht worden is ondergeschikt. Conan Doyle geeft geen uitgebreide beschrijving van de antropometrie en bij de analyse van de vingerafdruk maakt hij zelfs een fout. De politie gebruikt was om de vingerafdruk vast te leggen, terwijl in werkelijkheid inkt gebruikt wordt. Ondanks de afwezigheid van de

werkelijke techniek, zijn de schoen- en vingerafdruk wel van belang. Holmes interpreteert de sporen anders dan de politie. Hoewel de politie denkt dat de wetenschap gelijk staat aan feiten (we hebben een vingerafdruk, dus we hebben de dader), laat Holmes hier zien dat een andere interpretatie van die feiten ook een andere conclusie geeft. Holmes komt via abductie tot die interpretatie.

Die abductie kwam ook al in het eerste deel ter sprake. In het derde verhaal dat ik geanalyseerd heb, 'The adventure of the Bruce-Partington plans', dwaalt Holmes van hypothese naar hypothese. Met het indirecte bewijs dat de detective heeft, scheidt hij een theorie die hij beoordeelt als de meest waarschijnlijke en dus op dat moment de juiste. Wanneer Holmes aanwijzingen vindt die zijn hypothese met overtuiging ontcrachten, creëert hij een nieuwe hypothese. Dit proces herhaalt zich tot Holmes het ware verhaal van het misdrijf heeft weten te achterhalen.

Welnu, heeft Thomas gelijk? Hebben de forensische technieken zo'n belangrijke rol in de drie verhalen, dat we inderdaad kunnen zeggen dat ze bij hebben gedragen aan de acceptatie van de forensische geneeskunde? Dit onderzoek heeft aangetoond dat Thomas' visie niet volledig is. Sterker nog: men zou zijn stelling helemaal om kunnen draaien. Want wie de verhalen van Holmes goed leest, ziet dat – hoewel wetenschap inderdaad een rol heeft – het veel eerder gaat om de eigen theorieën van Holmes (wat is er gebeurd en wie heeft het gedaan?), voordat de wetenschap om de hoek komt kijken. Holmes abduceert en bedenkt wat het werkelijke verhaal achter een misdrijf is. Vervolgens hebben de forensische technieken de functie van bevestigen.

De werkwijze van Holmes gaat hiermee in tegen het positivisme, de wetenschappelijke stroming waarbij het draait om inductie. De abductie van Holmes staat hier lijnrecht tegenover. De detective past daarom beter bij de geesteswetenschappen. Net als bij de historicus Dilthey gaat het in de werkwijze van Holmes om het *verstehen* van de beweegredenen van de mens. Niet om het creëren van abstracte generalisaties, zoals dat in de positivistische wetenschappen van belang wordt geacht. Een misdaad leent zich niet om te generaliseren, zo blijkt ook uit de drie casestudies in deze scriptie. Elk misdrijf dient op een andere manier benaderd te worden. De oplossing van de zaak zit bij Holmes verscholen in de details, zoals Ginzburg dat ook al beweerde in hoofdstuk twee. En deze onopvallende kenmerken kunnen het best worden blootgelegd door middel van abductie.

Dat wil niet zeggen dat Holmes de forensische onderzoeksmethoden niet serieus neemt. Het gaat veel eerder om de omgang met en de interpretatie van die technieken. De details waar Holmes naar op zoek is, kunnen ook door forensisch onderzoek gevonden worden. Denk even terug aan de passage waar deze scriptie mee begon, waarin Holmes overenthousiast zijn scheikundige proef demonstreert. Maar ze zijn bij Holmes altijd ondergeschikt aan zijn abducerende redenering. De forensische technieken kunnen niet zonder Holmes' gedachtesprongen en hypotheseweerleggingen. Anders dus dan in de werkelijkheid - waar de forensische technieken aan het einde van de negentiende eeuw een steeds belangrijkere, en uiteindelijk leidende rol krijgen in het onderzoek - hebben de forensische technieken in de Holmesverhalen een bijrol. Ze zijn er (gedeeltelijk) wel, maar zorgen uiteindelijk niet voor de oplossing. Dat doet Holmes. De detective die geen wetenschapper is, maar af en toe iets leent uit de wetenschap ten gunste van zijn eigen redenering.

BIBLIOGRAFIE

Literatuur

Agostinis, Sergio, 'Sherlock Holmes and the birth of criminal science', in: Enrico Solito & Gianluca Salvatore, *Italy and Sherlock Holmes* (2010) 107-121.

Boef, August Hans den, *De goede dokter en de grote detective. Honderd jaar Sherlock Holmes* (Amsterdam 1987)

Clark, Michael J., 'Forensic', *Lancet (North American edition)* 366 (2005) 1351.

Cole, Simon A., *Suspect identities. A history of fingerprinting and criminal identification* (Cambridge 2001)

Cole, Simon A., 'Twins, Twain, Galton, and Gilman: fingerprinting, individualization, brotherhood, and race in Pudd'nhead Wilson', *Configurations* 15 (2007) 227-265.

Conan Doyle, Arthur, *Memories and adventures* (1924)

Conan Doyle, Arthur, *The Penguin complete Sherlock Holmes* (Londen 2009)

Emsley, Clive, *The English police. A political and social history* (Londen 1996)

Frank, Lawrence, *Victorian detective fiction and the nature of evidence* (New York 2003)

Gieryn, Thomas F., 'Boundary-work and the demarcation of science from non-science: Strains and interests in professional ideologies of scientists', *American Sociological Review* 48 (1983) 781-795.

Ginzburg, Carlo, 'Sporen. Wortels van een indicie-paradigma', in: idem, *Omweg als methode. Essays over verborgen geschiedenis, kunst en maatschappelijke herinnering* (Nijmegen 1988) 206-261.

Harrington, Ellen Burton, 'Nation, identity and the fascination with forensic science in Sherlock Holmes and CSI', *International Journal of Cultural Studies* 10 (2007) 365-382.

Horn, David G., 'Making criminologists. Tools, techniques, and the production of scientific authority', in: P. Becker & R. Wetzell (red.), *Criminals and their scientists. The history of criminology in international perspective* (Cambridge/New York 2006) 317-336.

Jäger, Jens, 'Photography: a means of surveillance? Judicial photography, 1850 to 1900', *Crime, History & Society* 5 (2001) 27-51.

Jann, Rosemary, 'Sherlock Holmes codes the social body', *EHL* 57 (1990) 685-708.

Kissane, James & John M. Kissane, 'Sherlock Holmes and the ritual of reason', *Nineteenth-Century Fiction* 17 (1963) 353-362.

Knight, Stephen, *Form and ideology in crime fiction* (Londen 1980)

Krogman, Wilton Marion, 'Sherlock Holmes as an anthropologist', *The Scientific Monthly* 80 (1955) 155-162.

Kwa, Chunglin, *De ontdekking van het weten. Een andere geschiedenis van de wetenschap* (Amsterdam 2009)

Leezenberg, Michiel & Gerard de Vries, *Wetenschapsfilosofie voor geesteswetenschappen* (Amsterdam 2005)

Leigh Star, Susan & James R. Griesemer, 'Institutional ecology, "translations" and boundary objects: Amateurs and professionals in Berkeley's museum of Vertebrate Zoology, 1907-39', *Social Studies of Science* 19 (1989) 387-420.

Lipton, Peter, 'Inference to the best explanation', in: W.H. Newton-Smith (red), *A companion to the philosophy of science* (Blackwell 2000) 184-193.

Lunteren, Frans van, Bert Theunissen & Rienk Vermij, 'Inleiding: De maatschappelijke rol van experts in historisch perspectief', in: idem eds., *De opmars van deskundigen. Souffleurs van de samenleving* (Amsterdam 2002) 9-21.

McClive, Cathy, 'Blood and expertise: The trials of the female medical expert in the ancien-régime courtroom', *Bulletin of the History of Medicine* 82 (2008) 86-108.

Pascal, Janet B., *Arthur Conan Doyle. Beyond Baker Street* (New York 2000)

Priestman, Martin, 'Introduction: crime fiction and detective fiction', in: Warren Cherniak, Martin Swales en Robert Vilain (red.), *Cambridge companion to crime fiction* (2003)

Redmond, Christopher, *A Sherlock Holmes handbook* (Toronto 1993)

Sebeok, Thomas A., 'One, Two, Three Spells UBERTY (In Lieu of an Introduction)', in: Umberto Eco en Thoma A. Sebeok (red.), *The Sign of Three: Dupin, Holmes, Peirce* (Bloomington 1988)

Shapin, Steven, 'Trusting George Cheyne: Scientific Expertise, Common Sense, and Moral Authority in Early Eighteenth-Century Dietetic Medicine', *Bulletin of the History of Medicine*, 77 (2003) 263-297.

Shpayer-Makov, Haia, 'From menace to celebrity. The English police detective and the press, c.1842- 1914', in: *Historical Research* 83 (2010) 673-692.

Shpayer-Makov, Haia, *The ascent of the detective. Police sleuths in Victorian and Edwardian England* (New York 2011)

Skålevåg, Svein Atve, 'The matter of forensic psychiatry: a historical enquiry', *Medical History* 50 (2006) 49-68.

Thomas, Ronald R., *Detective fiction and the rise of forensic science* (Cambridge 2002)

Truzzi, Marcello, 'Sherlock Holmes, applied social psychologist', in: Umberto Eco en Thomas A. Sebeok (red.), *The Sign of Three: Dupin, Holmes, Peirce* (Bloomington 1988) 55-80.

Wade, Stephen, *Plain clothes and sleuths. A history of detectives in Britain* (Brimscombe 2007)

Watson, Katherine D., *Forensic medicine in western society* (Londen 2011)

Weide, Jack van der, *Detective en anti-detective. Narratologie, psychoanalyse, postmodernisme* (Nijmegen 1996)

Multimedia

Arthur Conan Doyle Interviewed on Sherlock Holmes and Spirituality (versie: 16 april 2009) <https://www.youtube.com/watch?v=XWjgt9PzYEM> (21 mei 2013)

Overig

Schriftelijk interview met criminoloog Jonathan Wright op 11 juni 2013.